

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. PROF. DR. LAPAJNE: Reparacije civilnega prava	49
2. PROF. ŽIVOJIN PERIČ: Državljanstvo i brak	70
3. DR. FRANJO OGRIN: Pravna analiza pravilnika o gostilnah in kavarnah	80
4. Književna poročila	86
5. Razne vesti	91

PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v kazenskih stvareh

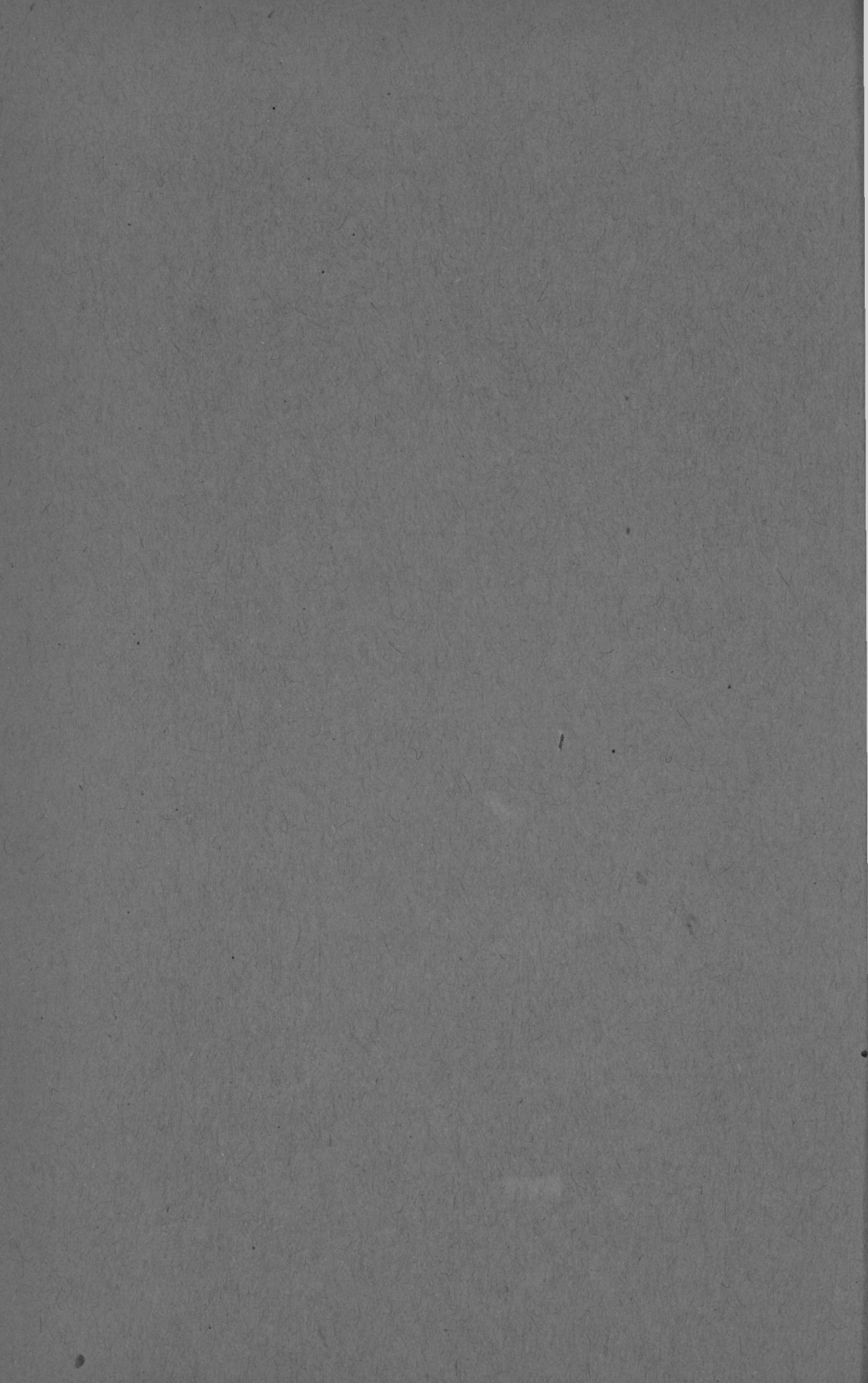
V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1927

Za uredništvo in izdajatelja odgovarja: Dr. Rudolf Sajovic

Za Narodno tiskarno: Franc Jezeršek

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XLI. Ljubljana, 1927. Št. 3.—4.

Reparacije civilnega prava.

Prof. dr. Lapajne.

Drugi del: Karakterizacija.

VIII. K predpostavkam abstraktne reparacije spadajo:

1. **Kvara** (poškodba), ki jo trpi pravni subjekt v svoji pravni sferi. To kvaro imenujemo tudi »prikrajšanje«, da jo razlikujemo od škode, ki jo prizadene žrtvi delinkvent. A po svojem pojmu je prikrajšanje identično s škodo (§ 1293: »Vsaka kvara, prizadeta komu na imovini, pravici ali njegovi osebi«). Razlikovanje med *damnum emergens* in *lucrum cessans* odpade, ker ima § 1324 za pogoj krivdo delinkventa in je torej uporaben samo za odškodninsko pravo. Prikrajšanje je največkrat gmotno, utegne pa biti tudi negmotno (železnice in druga podjetja plačujejo n. pr. iz quasideликтov bolestnine). Včasih zadostuje za prikrajšanje poslabšanje določne pravne pozicije (n. pr. kadar plačani posojevalec ne vrne zadolžnice: dolžnik ga toži za vrnitev s kondikcijo ob *causam finitam*, da mu izbiye iz rok dokazno sredstvo za nadaljnji obstoj posojilnega razmerja). Od najmilejših gmotnih prikrajšanj je tisto, ki obstoji le subjektivno za osebo prikrajšanega, ne tudi objektivno (gestor, ki ne ravna v sili n. pr. ne dobi povrnjenih potroškov, dasi je *dominusova* stvar pridobila na vrednosti objektivno, ako je postala nerabna za namen, za katerega jo je uporabljal *dominus* doslej.)

2. **Dejanje** ali **vsaj dogodek**, ki povzroči prikrajšanje ad 1. Kadar gre za dejanje, govorimo nazorneje o »poseganju« v pravno sfero drugega.

To dejanje utegne biti **dvostransko** ali **enostransko**. Dvostransko (pogodba) je zlasti pri kondikcijah in izpodbojnih zahtevkih (pa ne vedno, ker je moči izpodbijati tudi enostransko

dejanje, n. pr. odklonitev dedščine). Enostransko je dejanje pri quasideliktih, gestijah in verzijah.

Dejanje utegne izvirati od r a z n i h oseb:

od poznejšega t o ž e n c a, n. pr. quasidelinkventa, ali od prodajalca moje premičnine, na kateri je pridobil kupec izvirno lastnino (§ 367), ali od inkasanta tožniku cedirane terjatve, ki jo je cessus pravnoveljavno plačal cedentu, ker o odstopu ni bil obveščen;

od poznejšega t o ž n i k a, n. pr. gerenta, vertenta, kondicenta pri zmotni ali prisiljeni izpolnitvi;

od d r u g e osebe, n. pr.: falsus prokurator-a;

ali iz sodelovanja v e č oseb, n. pr. tožnikovega dolžnika in njegovega pogodnika pri izpodbojnem dejanju.

Take druge osebe postajajo v modernem pravnem razvoju čim česče oblastveni organi, n. pr. izvršilna sodišča, ki so zarubila in prodala na dražbi stvari, ki niso bile zavezančeve; zapuščinska sodišča, ki so izročila dedščine napačnemu dediču; stečajna sodišča, ki so prezrla prijavljeno terjatev in izplačala drugim upnikom previsoke kvote.

Dejanje utegne izvirati od imenovanih oseb neposredno ali posredno.

Dogodek zadostuje za nastanek reparacije zlasti v slučajih verzije, n. pr. živina popase tuj pašnik.

3. V z r o č n a v e z med dejanjem (dogodkom) ad 2. in prikrajšanjem ad 1. Kadar dejanje (dogodek) ni bilo kavzalno za prikrajšanje, ni vzročne vezi in ni moči, da nastane reparacija. Vzročne vezi je treba enako nujno, kakor pri deliktih. Tat, ki je ukradel srečko in dvignil nanjo pripadajoči dobiček, mora restituirati dobiček; tat pa, ki je ukradel denar in z njim kupil srečko ter zadel dobiček, odgovarja le za denar, ne za dobiček. Enako odgovarja kondicentov protivnik, ki je pomotoma prejel srečko in nanjo zadel dobiček (za dobiček), oz. če je prejel denar in za ta denar kupil srečko in zadel (za denar).

4. P o m a n j k a n j e p r i v o l i t v e (tožnika) v kvarno dejanje (dogodek). Čim bi bil prikrajšani tožnik (upravičenec) privolil sam v kvarno dejanje, n. pr. da tuja živina popase travnik, ne nastane nobena reparacija, kakor ne pri privolitvi v delikt. Seveda mora biti, kakor pri deliktu, privolitev pravno-

veljavna, kar n. pr. ni pri upravičencih, ki ne razpolagajo svobodno s svojo imovino. Pomanjkanje privolitve v lastno kvaro poudarja naša judikatura posebno energično tam, kjer je na prvi videz ta privolitev podana, ker izvira kvarno dejanje od poznejšega tožnika samega. Judikatura terja z vso doslednostjo, da mora imeti n. pr. poslovodja brez naloga animum negotia alieni gerendi, vertent (ex § 1042) animum obligandi. S tem terja judikatura dokaz, da sta zalagala gerent in vertent potroške, katerih reparacijo naknadno zahtevata, za dominusa le začasno in da nista privolila v svojo dokončno obremenitev s temi potroški.

Za nastanek vsake reparacije je torej potrebno, če seštejem vse štiri pogoje: za pravni subjekt kvarno dejanje (ali dogodek), ki se je zgodilo brez njegove veljavne privolitve.

To pa so le vsem reparacijam skupni pogoji, in daleko ne še vse, kar se zahteva za nastanek posamezne reparacije. Za nastanek quasideliktne obligacije je n. pr. potrebna še objektivna protipravnost (protinravnost) dejanja in »konkretna primernost«, vsled katere dovoljuje zakonodavec izjemo krivdnega načela. Za nastanek izpodbojnega zahtevka je treba najmanj še enega tzv. izpodbojnih razlogov (škodovalni namen, brezplačno razpolaganje, favoriziranje upnika ali poznanje insolvence ob izpodbojnem dejanju). Za mnogo reparacij je dalje treba protivnikovega okoriščenja: v splošnem za gestije, verzije in kondikcije. Vendar ne vselej. Ni ga n. pr. treba za gestije v sili; ravnotako ne za kondikcije napram slabovernim prejemalcem, ki so odgovorni tudi za zanemarjene plodove in za naključno propast kondiciranega predmeta po njih posesti.

Pogoj okoriščenja (obogatbe) je bil modernim zakonodavcem merodaven, da so konstruirali obogatbene zahtevke. Ker pa je obogatba pogoj le za nekatere reparacije, ne za vse, so morali iz svojega Bereicherungsanspruch — druge reparacije izločiti in jih posebej urediti. Tudi pri kondikcijah, dasi jih proglašajo pavšalno za obogatbene zahtevke, so bili siljeni, normirati izjemo kadar tožeece sicer ni več obogaten, a je bil ob prejemu slabe vere. Skupna predpostavka vsem reparacijam je le tožnikovo prikrajšanje, ne

toženčeva obogatba. Imamo reparacije s prikrajšanjem tožnika in brez obogatbe toženca, nimamo pa reparacije brez prikrajšanja tožnikovega in z obogatbo toženčevo (V teh slučajih ostane toženec definitivno obogaten). Najprimitivnejše so one reparacije, pri katerih izvira iz istega neprivoljenega dejanja tako tožnikovo prikrajšanje kakor toženčeva obogatba. Že črnogorski imovinski zakonik pozna rečenico, naj se nihče ne okoristi s tujo škodo (čl. 1023). Če se izpremeni imovinsko stanje na tak način, da ni ne prikrajšanja, ne obogatbe, se goli neprivoljeni premembi na ljubo, brez prikrajšanja, reparacija tudi ne daje. Nobenega ugovora ni proti temu, da se tisti reparacijski zahtevki, ki imajo toženčevo obogatbo za predpostavko, nazivajo »obogatbene«. Pravno osnovo zahtevka pa radi tega ne tvori njegova obogatba, marveč tožnikovo prikrajšanje.

Razlika v pogojih za nastanek reparacij se je smatrala v preteklosti za toli pomembno, da se notranja vez med reparacijami sploh ni iskala. Dasi ostaja ta razlika važna prej ko slej, vendar zadostujejo ugotovljeni, vsem reparacijam skupni pogoji, da nadaljujem na njih podlagi z iskanjem njim skupnih norm in tako dopolnim karakterizacijo abstraktne reparacije.

IX. Pojem reparacijskega zahtevka kot korektiva zoper kvarne dejanske, ne hkrati pravne izpremembe, že zadostuje, da določimo njegovo vsebino, obseg, aktivno legitimacijo upravičenca in razdelitev dokaznega bremena v pravdi.

1. Vsebina reparacijskega zahtevka je logično v postavitvi prizadete pravne sfere v ono stanje, v katerem je bila pred nepravno izpremembo. Zgolj dejanska izprememba za pravni red ne eksistira, je nična. Vendar jo more smatrati za nično samo prizadeti pravni subjekt, ne tudi neprizadeti ostali svet. Kršena je ž njo le zasebnopravna sfera določnega subjekta, ne občna dobrina. Lep zgled nudi izpodbojno pravo: Izpremembe, reprobirane po tem pravu, izvirajo često povsem korektnim pogodbam; oba pogodbenika sta na pogodbo vezana in jo morata respektirati in izpolniti v vsakem pogledu. Nično je izpodbojno dejanje samo za tisto drugo osebo (izpodbijalca), čegar pravno sfero je okvarilo; in še za tega pod pogojem, da se

izpodbojne pravice posluži. Zato se nekateri zakoni in pisci radi ogibajo, nazivati sankcijo za te vrste dejanj »ničnost« in jo raje imenujejo »neučinkovitost«, n. pr. naš zakon. Naziv ne izpremeni nič na dejstvu, da tudi »neučinkovita« dejanja za izpodbijalca ne obstoje, če jih izpodbija. Mayr pravi dobesedno: »Učinek izpodbijanja je ničnost.« Izpodbijalec sme poseči po dolžnikovi imovini, kakor da ni alterirana po izpodbojnem dejanju.

Nekaj zgledov za restitucijsko vsebino kondikcijskih zahtevkov: Iz pomote transferirana premičnina se mora vrniti v detencijo transferenta; nezakonito izsiljena ustanovitev stvarnega bremena (služnosti, hipoteke) se mora ukiniti; po pomoti ali po nezakoniti sili cedirana terjatev se mora prenesti nazaj na cedenta.

Juristična postavitev dolžnikove imovine v prejšnje stanje dela včasih težave, zlasti takrat, kadar toženec s kvarno izpremembo ni pridobil nič pozitivnega, marveč samo prihranil izdatek, n. pr. če se napase njegova živina na tujem. Vendar se priznavajo danes taki prihranki, kolikor so bili gospodarsko upravičeni, splošno za obogatbo (ne tudi izdatki, ki jih je toženec napravil le zato, ker je bil obogaten).

Logično je dalje, da gre reparacijski zahtevek v prvi vrsti za naturalno restitucijo; za civilno šele takrat, kadar naturalna ni več možna ali ni lahko izvedljiva (izvedljiva tehnično, ne ekonomično). Za pretium, ki sukcedira pri civilni restituciji in locum rei, rabi naš pravni sistem brez doslednosti najrazličnejše izraze (»vrednost« § 1041, »cenilna vrednost« § 1323, »naknada« v izpodbojnem pravu, »pribavljeni koristi primerna mezda« § 1431). Druge zakonodaje so za to surogacijo razvile že podrobne norme.

Ponovno dopuščajo zakonodaje pri reparacijskih zahtevkih, da se toženci iznebe vtožene restitucijske obveznosti s tem, da ponudijo mesto restitucije drugačno repariranje, ki je za tožnika enako ugodno, za toženca pa manj nadležno. Primer take facultas alternativa nudi zlasti izpodbojno pravo, po katerem odvrne toženec izpodbojni zahtevek s tem, da plača tožnikovo terjatev. V svrhi reparacijskega zahtevka je taka facultas alternativa povsem opra-

vičena, ker nima drugega namena, kakor da vzpostavi tožnikovo okrnjeno pravno sfero, kar je s plačilom doseženo.

2. Obseg reparacijskega zahtevka se logično ravna po obsegu tožnikove kvare. Sicer bi ta korektiv ne dosegel svojega namena. Restituira se torej *ex tunc*. Tožniku gre, če je bil okrnjen za *res corporalis*, poleg glavnice vsa prirast in ves priplodek izza okrnitve. Seveda le ona prirast in le oni priplodek, ki bi jih imel od stvari, če bi se naprej nahajala v njegovi (tožnikovi) posesti.

Od načela restituiranja *ex tunc* delajo zakonodaje izjemo pri onih reparacijskih zahtevkih, za katere zahtevajo poleg skupnih predpostavk toženčevo obogatbo in katerim smo zato pustili naziv »obogatbeni«. Ta izjema je zgolj navidezna. Kajti tudi pri obogatbenih zahtevkih se terja načeloma restituiranje v prvotnem obsegu, a kadar je prejemalec pošten, se mora obseg restringirati za tzv. *commoda* poštene posesti. Pri nepoštenem prejemniku ostane prvotni obseg nerestringiran. Izjemo od restituiranja *ex tunc* povzroča torej nova okolnost, ki pride zraven k dejanskemu stanu abstraktne reparacije: dobra vera prejemnika ob prejemu. One pozitivne zakonodaje, ki so zadevne zahtevke oprle na toženčevo obogatbo, postopajo ravno nasprotno in smatrajo obsežnejšo odgovornost slabovernega prejemnika za izjemo obogatbene načelne norme. (Pripominjam, da vplivajo na skrčenje reparacijskega zahtevka razen dobre vere še druge okolnosti, n. pr. impenze.)

3. Aktivno legitimiran za reparacijski zahtevk je, kdor je bil brez lastne privolitve prizadet v svoji pravni sferi. Da ga razlikujemo od poškodovanca, ga imenujemo »prikrajšanca« ali še splošneje »prizadetega«. Prikrajšani in aktivno legitimirani so: pri quasideliktih poškodovanec; pri gestijah v sili in v korist gestor; pri prepovedanih in nekoristnih gestijah dominus; pri koristnih verzijah lastnik uporabljene stvari (ki ni vedno vertent); pri nekoristnih verzijah dominus; pri kondicijah tisti, ki je izpolnil pogodbo (dajatelj ali storitelj), končno pri izpodbojnih zahtevkih prikrajšani upnik ali prikrajšano stečajno upništvo. Te pravne subjekte je smatrati za prikrajšane brez lastne privolitve, dasi so na prvi pogled prikrajšani po lastnih poslih. Posli na primer, ki dajo povod kon-

dikcijskim zahtevkom, so lastni posli kondicentovi, ker je vanje privolil, ali ta privolitev je bila vicijozna: pomotna, izsiljena, nemožna, nedopustna ali je izviralala od poslovno nesposobne osebe. Ta vicij ravno daje povod za zakonodavčev kondicijski zahtevek. Tudi gestorji in vertenti pri nujnih in koristnih gestijah in verzijah so (na prvi pogled) privolili sami v svojo kvaro; v resnici pa so privolili le v svojo začasno, ne dokončno kvaro. Ako bi bili privolili v zadnjo, bi jim reparacijski zahtevki ne nastali.

Aktivna legitimacija preide po splošnih načelih na dediče prvotno upravičenih. Iz je m o tvori bolestinna, n. pr. iz quasidelikta, ki je do uveljavljanja zgolj osebni zahtevek, kakor po deliktne pravu.

4. V pogledu na razdelitev d o k a z n e g a bremena v pravdi velja tudi pri reparacijah pravilo, da mora tožnik dokazati vso dejansko osnovo svojega zahtevka. K tej osnovi spadajo skupni pogoji ad VIII. in posebni pogoji in concreto uveljavljane posamezne reparacije. Zato mora vsak reparacijski tožnik dokazati najmanj: dejstvo in obseg svojega prikrajšanja, dejanje ali dogodek, ki je to prikrajšanje povzročil, vzročno vez med njima in to, da ni privolil v kvarno dejanje ali dogodek. Kondicentova dolžnost je zato, da dokaže eden gori navedenih vicijev pri svoji dajatvi ali storitvi (zmota, sila, nemožnost, nedopustnost ali lastna poslovna nesposobnost). Gestorji in vertenti morajo dokazati svoj »animus negotia alieni gerendi oz. animus obligandi«, in s tem dokazom sodišče prepričati, da niso nameravali trpeti vtoženih potroškov definitivno.

To so norme, ki jih posnemamo neposredno iz bistva reparacijskih zahtevkov. Nadaljnje norme, zlasti tista, po kateri se določa pasivno legitimirana oseba, ne slede že iz tega bistva.

5. Oseba, ki je za reparacijski zahtevek pasivno legitimirana, se ne da določiti enotno, marveč je različna pri različnih reparacijah. O tej osebi odločajo posebne predpostavke posameznih reparacij.

Pri quasideликтih je pasivno legitimiran najčešče nekrivni povzročitelj kvarne izpremembe, n. pr. železnica pri železniških nezgodah. A ne vselej, ker imamo quasidelikte, iz katerih postane toženec odgovoren za krivdo drugih oseb. Tukaj

je za določitev pasivno legitimirane osebe merodajno njeno razmerje do krivca, n. pr. hotelirja do »njegovih ljudi« in slično. Pri quasideliktih se torej pasivna legitimacija ne da fiksirati enotno.

Pri nujnih in koristnih gestijah in pri koristnih verzijah je pasivno legitimiran dominus, pri prepovedanih in nekoristnih gestijah gestor, pri nekoristnih verzijah vertent, pri kondikcijah prejemnik izpolnilnega čina, pri izpodbojnih zahtevkih vobče tisti, na čegar korist je bila z izpodbojnim dejanjem okrnjena dolžnikova imovina.

Tudi pasivna legitimacija preide na dediče. Prehod na singularne naslednike je načeloma izključen, saj gre za obli-gacijsko, ne za stvarno pravico. Vendar poznamo izjemo v § 11 izpodbojnega reda oz. § 38 steč. r. Nadaljno zanimivo izjemo je uzakonil § 822. nem. dz. za svoj obogatbeni zahtevek: pasivno legitimirane dela vse druge osebe, ki jim je prejemnik naklonil prejeto stvar z a s t o n j.

6. Nobene enotnosti ni dalje za norme, ki se tičejo d o b e za uveljavljanje reparacijskih zahtevkov; zlasti ne po našem pravnem redu. Vobče velja, kolikor ni specialnih določb (v o. d. z. ali specialnih zakonih) 30- oz. 40letna z a s t a r a l n a doba, zlasti za kondikijske, gestijske, verzijske in regresne zahtevke, o čemer nas prepričuje vsakdanja judikatura. Je pa polno specialnih določb, s katerimi se odrejajo krajši roki. Omenjam zlasti kratke, dosti komplicirane roke izpodbojnega prava; enako kratke in komplicirane roke za uveljavljanje jamčevalnih zahtevkov v splošnem in v posebnih obligacijskih pravih; roke za uveljavljanje zahtevkov iz avtomobilskega zakona in odškodninskih zahtevkov iz kršenja uradne dolžnosti: triletni zastaralni rok po § 1487 (za izpodbijanje daritev radi nehvaležnosti obdarjenca ali radi prikrajšanja dolžnega dela, za izpodbijanje pogodb radi laesio enormis, radi strahu ali zmote ob sklepu pogodbe, če ni bilo zvijače), končno triletno zastaranje vseh odškodninskih zahtevkov (deliktih in quasideliktih) po § 1489 o. d. z.

Splošna zastaralna doba 30 oz. 40 let je danes, ko zastarajo vsakdanje pogodbene terjatve že v treh letih, na vsak način predolga. Zastaranje reparacij ne bi smelo biti dolgo-

dobnejše od zastaranja odškodninskih zahtevkov. Pri nas pa so odgovorni toženci iz reparacij, če ni specialne odredbe, tako dolgo, kakor hudodelci za škodo iz hudodelstva. Pomembno je, da so Švicarji uzakonili za svoj obogatbeni zahtevek en sam enoleten rok (čl. 67).

Druga neenotnost je v pravni naravi roka za uveljavljanje posameznih reparacij. Zvečine so zastaralni roki, so pa tudi prekluzivni. Prekluzivni roki so predvideni (pri nas) n. pr. za jamčevalne zahtevke po § 933 o. d. z. in za izpodbojne. Za pobijanje pogodbe radi *laesio enormis* pa imamo v § 1487 zastaralen rok. Tudi sicer pogrešamo v pogledu na pravno naravo roka doslednosti, dasi je razlika važna za prakso. Vendar mora opraviti potrebno delo tukaj najprej teorija.

Nadaljna razlika je glede na časovni trenutek, od katerega počno teči posamezni zastaralni in prekluzivni roki. Najrazvitejši reparacijski zahtevki poznajo dva taka trenutka: odškodninski zahtevki se morajo po § 1489 novel. o. d. z. uveljavljati v treh letih a tempore scientiae damni et personae, najkasneje pa v tridesetih letih izza škodujočega dogodka (dasi bi *damnum in persona* ostala neznana). Podobna dvojna trenutka predvideva avtomobilski zakon (samo da sta znatno krajša). Mislim, da bo po zgledu teh dveh odškodninskih zahtevkov sčasoma razviti norme še za ostale reparacije.

V nekaterih slučajih je uveljavljanje reparacijskega zahtevka odvisno, da je izpolnjena posebna dolžnost zanañila. Po § 970 b) o. d. z. mora gost (hotelirja) takoj, po § 6 avtomobilskega zakona poškodovanec (po tem zakonu odgovorne osebe) najkasneje v 4 tednih obvestiti, da jih misli tožiti po teh specialnih normah.

Pestrost določb o rokih, predpisanih za uveljavljanje reparacijskih zahtevkov, bi utegnila biti podlaga za posebne študije. Razlike med njimi ne bodo nikoli povsem izginile, ker so reparacije vsled svojih posebnih pogojev prerazlične. Vendar bo delati na to, da se odpravijo današnje prevelike in preveč nedosledne neskladnosti, ki imajo za posledico tudi nebroj sporov.

Od časovnega trenutka, ko počne teči rok za uveljavljanje reparacije, je pri obogatbenih zahtevkih razločevati oni tre-

nutek, v katerem postane prvotno dobroverni prejemnik slaboveren. Od tega trenutka dalje prestanejo namreč zanj *commoda b. f. possessionis* in odslej je odgovoren za prejeto korist v tistem obsegu, v katerem jo je posedoval ob poteku dobrovernosti. Slaboveren postane po našem pravu z vročitvijo tožbe. Pravilneje pa bi bilo, da se pomakne ta trenutek naprej na čas izvensodnega uveljavljenja reparacije. To je v čl. 64 švicarskega civ. zak. za obogatbene zahtevke izrečno uzakonjeno. Analogno določbo pozna naš § 949 o. d. z.: Nehvaležni obdarjenec mora restituirati darilo v istem obsegu, v katerem ga poseduje, ko je zagrešil nehvaležnost (po pravilni judikaturi še prej: ko sklene pri sebi čin nehvaležnosti).

X. Razen iz bistva reparacije moremo črpati splošne norme zanjo iz sorodnega deliktnega prava. Deliktne zahtevki imajo z reparacijskimi skupne vse pod VIII. navedene pogoje: kvara (škoda), dejanje, vzročna vez med dejanjem in škodo ter manjkajoča privolitev odškodovanca (*volenti non fit injuria*). Razlikujejo se pa od njih po posebnih pogojih: protipravnost (protinravnost) dejanja in krivda toženca, pri quasideliktih le zadnja. Sorodstvo med reparacijskimi zahtevki in delikti je bilo za zakonodavca tako zapeljivo, da navaja n. pr. prepovedano in nekoristno gestijo, ki sta delikta, med gestijami, a normira zanje deliktne posledice.

Enake norme veljajo za delikte in reparacije le, kolikor imajo skupne pogoje. Kolikor so določni pogoji za delikte specifični, so norme, ki izvirajo iz teh posebnih pogojev, za reparacije neuporabne. O tem smo se deloma že prepričali.

Vsebinska deliktne in reparacijskih zahtevkov je v restituciji in *integrum*, naturalni, podredno v civilni.

Obseg restitucije ustreza pri obeh obsegu napravljene kvare (škode). Toda določba § 1324 za reparacije (niti za quasidelikte) ne velja, ker se opira na storilčevo krivdo, ki ni pogoj za reparacije. Nasprotno se obseg deliktnega zahtevka ne skrči nikdar za tako zv. *commoda* dobroverne posesti, ker delinkventi niso dobroverni. Ni pa izključeno, da se odškodninski zahtevki, enako kakor reparacijski, skrčita za druge protizahtevke n. pr. za impenze.

Ker so norme deliktnege prava neprimerno bolj razvite od onih reparacijskega, se poslužujemo za slednje še marsikatero druge deliktnopravne norme (toda vedno z omejitvijo, da niso prenosne tiste norme, ki so konsenkvencia posebnih pogojev pri deliktih).

Kakor pri deliktih, moramo pri reparacijah presojeti v z r o č n o v e z med dejanjem (dogodkom) in tožnikovo kvaro po t. zv. adekvatni teoriji kavzalnosti. To pa le (zopet kakor pri deliktih) podredno, ako ni uzakonil zakonodavec sam drugačnih kavzalnosti.

Kakor pri deliktih, je pri reparacijah za tožbo a k t i v n o legitimirana ne le tista oseba, ki je bila vsled dejanja (dogodka) neposredno okvarjena, temveč tudi p o s r e d n o prikrajšana, seveda pod pogojem, da je ta posredna kvara še vedno v vzročni vezi z dejanjem (dogodkom). Ako je bila oseba do smrti poškodovana n. pr. po obratu z železnico ali samogibalom (quasidelikt), dobijo njeni ostalci enako obsežno odškodnino, kakor če bi bila umorjena (§ 1327). Omenjam, da se utegne uveljavljati temu nasproti škoda iz obveznostnih kršitev vedno le od sokontrahenta, nikoli od druge, dasi posredno oškodovane strani. Tudi to nam priča, kako blizu si stoje reparacije in delikti in kako daleč so vsak sebi reparacije in kontrakti.

Da za aktivno legitimacijo ni treba poslovne sposobnosti dolžnikove, da marveč zadostuje (kakor pri deliktih) njegova pravna sposobnost, tako da smejo kondicirati, izpodbijati itd. tudi otroci, je takorekoč ob sebi umevno in bodi omenjeno le zato, ker je osamel glas proglašal nemško obogatbo za pravni posel, ki zahteva vse elemente takega posla, med njimi poslovno sposobnost strank. Tudi tu imamo dokaz, kako tuje so reparacije kontraktom in kako neumestno jih je nazivati quasikontrakte.

Za slučaj, da je iz reparacijskega zahtevka p a s i v n o legitimiranih v e č oseb, se utegnemo okoristiti z nastopnimi določbami deliktnege prava: 1. s § 1301, glasom katerega je odgovoren za škodo poleg neposrednega krivca tudi njegov nasnovatelj, pomočnik, prikrivec n. pr. pomotoma transferiranega predmeta. Če bi za quasikontrakte veljale pogod-

bene norme, ne bi bilo moči rabiti norme § 1301; 2. s § 1302, ki predvideva slučaje solidarne obvezanosti več tožencev — delinkventov, med drugim takrat, če je vsak izmed njih povzročil sam zase vso škodo tako, da bi bila vsa škoda nastopila tudi brez sodelovanja drugega. V zmislu te norme je bilo izdanih k § 1042 o. d. z. že več sodb, po katerih so dolžniki, ki so bili s tožnikovim potroškom liberirani od obveznosti, za katero so odgovarjali solidarno, dolžni, tudi potrošek vrniti solidarno. V takih slučajih je bil namreč tožnik prikrajšan za celokupni potrošek že z liberiranjem enega samega reparacijskih dolžnikov. Ob sebi umevno je uporabna in v reparacijskem pravu celó praktična določba zadnjega stavka § 1302, po kateri gre plačniku vsega dolga regres proti sodolžnikom.

Za odgovornost iz delikta je treba t. zv. deliktne zrelosti (sedaj dovršenega 14. starostnega leta, prej 7., po čl. načrtu zopet 7.). Ta določba je specifična za deliktno pravo. Za reparacijsko ne sme veljati, ker tu ne gre za vprašanje krivne zrelosti. Za pasivno legitimacijo iz reparacij ni treba nikakršne »reparacijske« zrelosti ali sposobnosti; iz gestij, verzij, kondikcij itd. utegnejo biti toženi tudi otroci.

Zopet pa je skupen deliktne in reparacijskemu zahtevku institut kompenzacije lucra cum damno, ter je prav značilno, da je zašla norma § 1312 (pripadajoča gestijskemu pravu) v deliktno.

To bi bile nekatere, ne vse norme, ki jih je moči prenesti iz deliktne prava v reparacijsko. Druge bi se še dale prenesti, a jih opustim, ker še za deliktno pravo niso dosti razvite n. pr. norme za škodo, povzročeno v stiski (stanju nujne sile). Kljub temu ne bo nihče tajil, da povzroči delinkvent škodo v stiski v podobnih okoliščinah, kakor gerent v sili (samo da delinkvent škoduje drugemu in koristi sebi, gerent v sili pa oškoduje sebe in koristi drugemu).

Norme za posamezne reparacije pozitivnih prav smemo končno črpati iz analogije, ako jih zakonodavec pri nekaterih predvideva, pri drugih ne. Za naš pravni sistem pripušča n. pr. Ehrenzweig izrečno, da se dopolnijo norme verzijskega prava z onimi kondikcijskimi in nasprotno.

Tretji del: Reparacije našega (slov.-dalm.) civilnega prava.

Število reparacij je dosti večje, nego smo jih vajeni šteti k obligacijam ex v. c. figuris.

XI. Pričnem z izpodbojnimi zahtevki, ker so najbolj razviti. Zanje imamo izza zadnjih desetletij, pričeni z zakonom od 16. marca 1884 št. 36 drž. zak. (derogiranem po danes veljavnem izpodb. redu in steč. r.) specialno zakonodajo, oddvojeno od o. d. z. Vendar je tekla zibelka našemu izpodbojnemu pravu že v o. d. z. (§§ 953 in 1286).

Izpodbojna pravica je pravica upnikov proti insolventnemu ali v stečaj zapalemu dolžniku, da odvrnejo od sebe kvarne posledice izvestnih pravnih dejanj, ki se tičejo dolžnikove imovine. Najčešče potekajo taka dejanja od dolžnika samega (v sporazumu z drugimi osebami ali brez njega), a to ni bistveno. Po določbah § 3 izpd. r. oziroma § 29 steč. r. so izpodbojne tudi pridobitve dolžnikovih stvari na dražbi, čim je bila odmena zanje dana iz dolžnikovih sredstev; tukaj je torej dopustno celó izpodbijanje oblastvenih poslov. Dalje ni merodajno, ali oškoduje izpodbojno dejanje upnike neposredno ali posredno; zadostuje, da je izdal dolžnik za svoj dolg menico, priznalno listino, izvršilni notarski zapis in slično. Končno ni treba, da je izpodbojno dejanje komisivno; ob izvestnih pogojih (§ 7, 36 cit.) so izpodbojne tudi omisije. Vedno mora biti vzročna vez med izpodbojnim dejanjem in izpodbijalčevo kvaro. Po zgledu, navedenem od Ehrenzweiga, se ne more izpodbijati svojedobni, izpodbojni nakup ure, ki je bila dolžniku ukradena. Evo vse štiri, reparacijam skupne predpostavke: kvaro, dejanje, ki jo je povzročilo (vzročno vez med obema) ter manjkajoče privoljenje izpodbijalčevo.

Poleg njih ima izpodbojni zahtevek svoje posebne predpostavke, po katerih se baš razlikuje od ostalih reparacij. Pred vsem gre ta zahtevek le upnikom denarnih terjatev in še tem le tedaj, kadar so njih dolžniki postali insolventni ali prišli v stečaj (§ 8, 27 cit.). Izpodbojnega zahtevka zato ni moči uveljavljati upniku, ki ima terjati od dolžnika species, enako ne upniku, čigar izvršba proti dolžniku še ni končala brez uspeha (razen če dokaže, da ne more imeti uspeha) oz. čigar

dolžnik še ni zabredel v stečaj. Izpodbojni zahtevek je dopusten dalje le iz določnih izpodbojnih razlogov, ki jih izpodbojni in stečajni red izčrpno naštevata. Končno je moči izpodbijati samo v svrhu, da se krije ogrožena upnikova terjatev, in le kratko zakonito dobo. Vidimo torej, da je izpodbojni zahtevek omejen na vse strani. Preko teh mej se izpodbijanje ne dovoljuje, torej ne preko upnikove potrebe (višine njegove terjatve), ne izza izpodbojnega roka in ne za šikaniranje dolžnikovih pogodnikov. Vsled določb izpodbojnega prava pa je imeti za pravno zaščiten v mejah dovoljenja oni imovinski interes, ki ga ima vsak upnik na tem, da se ohrani dolžnikova imovina, tako da posegajo vsa izpodbojna dejanja v upnikovo pravno sfero. V polnem soglasju z reparacijsko naravo izpodbojnega zahtevka sta tudi določbi §§ 17, 18 izpod. r., po katerih prestane izpodbojni zahtevek, čim je izpodbojni protivnik sam plačal upniku terjatev (facultas alternativa) ali čim je restituiral iz izpodbojnega dejanja prejeta korist (enemu izmed izpodbijateljev, dasi bi bili ostali še nekriti).

Še eno posebno, ne ob sebi umevno predpostavko poznajo izpodbojni zahtevki (vsaj moderni). Dopustno je izpodbijati pravna dejanja tudi po takih upnikih, katerih terjatve so mlajše, nego izpodbojna dejanja (§ 8 izpd. r.). V takih primerih sega izpodbojno dejanje ne v že eksistentno pravno sfero upnikov, marveč v bodočo. Naš stari § 953 o. d. z. takega pravnega dejanja še ni smatral za »poseg v tujo pravno sfero« (razen kadar je upnik »obdarovancu dokazal zvijačni sporazum« z dolžnikom, torej delikt). Novi izpodbojni redi ščitijo pred takimi nepoštenimi posli tudi bodoče upnike, n. pr. pred neodmenskimi razpolaganjem, kar na reparacijski naravi izpodbojnega zahtevka nič ne izpremeni.

Kakor predpostavke, soglašajo tudi norme izpodbojnega prava z onimi, ki smo jih spoznali za abstraktno reparacijo. Cilj izpodbojnih zahtevkov je vedno restitucija dolžnikove imovine v isto stanje, v katerem je bila pred izpodbojnim dejanjem. Restituicijsko vsebino zahtevka izraža najbolj jedrovito zakon sam, ko pravi, da more upnik zahtevati vse, »kar je z izpodbojnim dejanjem iz dolžnikove imovine izgub-

ljeno, odsvojeno ali opuščeno« (§§ 13, 39 cit.). Restituira se v prvi vrsti in natura, »če to ni mogoče, je treba odškodovati« (Ersatzleistung). Restitucija mora biti popolna, upnik (stečajni sklad) morata biti odškodovana celó za tista bremena, ki jih ni moči odpraviti, s katerimi pa je bil predmet izpodbojnega dejanja deterioriran izza dejanja (§§ 14, 40 cit). Obseg izpodbojnega zahtevka se ravna po obsegu izpodbijateljeve kvare, jo utegne dosepati, ne sme je presegati. Restituira se ex tunc (Mayr: »Posledica učinkuje nazaj, izpodbijani posel je imeti za ničten od vsega početka«). Naš zakon razodeva isto normo posredno z besedami, »da je imeti toženca za nepoštene posestnika« (§§ 13, 39 al. 2 cit). Nepoštteni posestnik je odgovoren po znanih določbah §§ 335, 336, 338 o. d. z. ex tunc, zlasti za vse pobrane in zanemarjene, obstoječe in zaužite plodove, celó za naključno propast predmeta vsled njegove posesti. Samo prejemnik izpodbijalne neodmenske storitve je milejše odgovoren: za obogatbo po določbah §§ 13, 39 al. 3 cit. A ta obogatba ni nič drugega, nego razlika med prvotnim prejemom in med »commoda« njegove dobroverne posesti. Če bi bil v slabi veri ali če bi bila njegova pridobitev izpodbojna celo kot odmenska, bi bil odgovoren polno t. j. za prvotni obseg storitve.

Kakor prvotni pridobitelj (auktor), odgovarjata polno:

1. njegov univerzalni naslednik: a) če je bil izpodbojni zahtevak uveljavljen že proti auktorju, b) če se uveljavlja sicer proti nasledniku, a so temu bile znane ali morale biti znane tiste okoliščine, ki utemeljujejo izpodbojno pravico proti zapustniku (§§ 13, 39 al. 2. cit.). V drugih primerih, torej zlasti če je univerzalni naslednik dobroveren in dokler je dobroveren, je odgovoren (po gorenji obrazložitvi) zgolj za obogatbo. Zgolj z obogatbo odgovarja tudi univerzalni naslednik tistega, ki je pridobil neodmensko, ker je odgovarjal omejeno že njegov auktor.

2. Njegov singularni naslednik, če so mu bile ali morale biti znane ob času pridobitve okoliščine, ki utemeljujejo izpodbojno pravico proti njegovemu auktorju (§§ 11, 38, al. 1 št. 1 cit.). Kadar je odgovoren singularni naslednik zato, ker je pri-

+ zastoj

dobil na neodmenski način (§§ 11, 38, al. 1 št. 2) in ga ne zadene nepoštenost, odgovarja le za obogatbo.

V vseh primerih vidimo, kakor že pri reparacijah, da utegne omiliti načelno polno restitucijsko dolžnost le nadaljnja okolnost, da je bil protivnik pošten, ko je posedoval prejeto korist in je zato užival *commoda* poštene posesti. Seveda pa izpodbijalčev protivnik ni nikdar pošten, čim se mu dokaže udeležba na izpodbojnem dejanju t. j. izpodbojni razlog; tedaj restituira vedno v polnem obsegu (razen kadar se izpodbija neodmensko razpolaganje). Auktorjeva naslednika pa (univerzalni in singularni) utegneta biti i poštena i nepoštena.

Aktivna legitimacija iz izpodbojnega zahtevka gre izven stečaja posameznemu prikrajšanemu upniku (§ 8 izpd. r.), v stečaju vsemu upništvu ozir. upravitelju stečajnega sklada (§ 37 steč. reda). Izjema § 37 odst. 5 steč. reda na korist ločitvenim upnikom (v pogledu na izpodbojne zahtevke, ki imajo za cilj varovanje pravic na ločeno kritje ali pobijanje zahtev drugih ločitvenih upnikov na isto stvar) je utemeljena v pravni naravi ločitvene terjatve. Vselej je za izpodbojni zahtevke legitimiran tudi posredno prikrajšani upnik, tako da se krijeta izpodbojni in reparacijski zahtevki tudi v tem pogledu. Aktivna legitimacija prehaja seveda na univ. naslednika posameznega, za izpodbijanje upravičenega upnika.

O pasivni legitimaciji nima ne izpodbojni ne stečajni red izrečne določbe. Oseba toženca se namreč ne da določiti enotno za vse izpodbojne zahtevke, pokaže se marveč iz posameznih izpodbojnih razlogov. Vobče je treba tožiti tisto osebo, ki ji je v korist, da se je z izpodbojnim dejanjem okrnila dolžnikova imovina, zlasti tistega, ki je iz dolžnikove imovine na izpodbojen način pridobil, dasi bi mu bil odpuščen le dolg iz nje in sl. Pasivna legitimacija prehaja po občnih načelih imovinskega prava na univerzalnega naslednika. Prehod pasivne legitimacije na singularnega naslednika bi moral biti izključen, kakor že omenjeno, radi obligacijske pravne narave reparacije. Vendar sta dve izjemi, po katerih pozivljemo na odgovor tudi singularne naslednike in sicer: a) tistega, ki so mu ob času njegove pridobitve bile ali morale biti znane okolnosti, ki utemljujejo izpodbojno pravico proti njegovemu auk-

torju (§§ 11, 38 št. 1 cit.), b) tistega, čegar pridobitev temelji na neodmenskem razpolaganju njegovega auktorja (§§ 11, 38 št. 2 cit.). Prvo izjemo si razlagamo iz pravne ekonomije, pri drugi pa vzporeja zakonodavec neodmensko pridobitev sumljivi. Singularnega naslednika imenuje naš zakon »pravnega naslednika« ali »pravnega jemavca«; razlika med obema je le v načinu pridobitve, ki je pri pravnem nasledniku translativna, pri pravnem jemavcu konstitutivna, pri obeh pa derivativna. Ob sebi umevno je, da je odgovoren tisti, ki je univerzalni naslednik singularnega enako, kakor vsak drug univerzalni naslednik (zato zakon ne ponavlja). Izpodbijačev dolžnik ntegne biti pasivno legitimiran le, če je pravni naslednik ali jemavec prvotnega pridobitelja.

Tudi za d o k a z n o b r e m e velja isto pravilo, kakor pri reparacijah. Izpodbijačec mora namreč dokazati vso dejansko osnovo svojega zahtevka, zlasti izpodbojni razlog. Vendar je v pogledu na dokazno breme polno specialnih in izjemnih določb, ki prenašajo dokazno breme na ramena tožencev, zlasti ako so sorodniki ali vsaki dolžnikovi.

Singularen, ali zelo zanimiv je predpis § 12 izpd. r., po katerem je treba ob izpodbijanju izven stečaja združiti dva petita: ugotovitveni in storitveni. Ne zadostujé, da se toži na ugotovitev neučinkovitosti (ničnosti) izpodbijanega dejanja, upnik mora marveč v nadaljnem petitu še izraziti, kaj zahteva od toženca na podlagi (prvega) ugotovitvenega petita. Ta predpis spominja na instituta »judicium rescindens« in »judicium rescissorium« v rimskem pravnem postopanju za restitutio in integrum.

Iz vsega vidimo, da so tudi n o r m e izpodbojnega zahtevka v bistvu iste, kakor reparacijskega, le dokaj razvitejše so. Ta razvoj utegne zakonodajalec nadaljevati oziroma razširiti na skromneje razvite reparacije. Nemški državljanski zakonik n. pr. že izreka, da je pasivno odgovoren singularni naslednik pridobitelja kondicirane stvari, ki jo je prejel od auktorja brez odmene.

XII. Najbolj sorodni izpodbojnim zahtevkom so r e v o k a c i j s k i po določbah §§ 947 in sl. o. d. z. Saj je bil prvi izpodbojni zahtevek § 953 prvotno primer za revokacijo darila.

Seveda imajo tudi revokacije svoje posebne predpostavke (daritve) in svoje posebne norme, s katerimi se razlikujejo po eni strani od izpodbojnih, po drugi od ostalih reparacijskih zahtevkov, pa tudi med seboj, ker je več primerov za revokacijo daril. Ali vse one predpostavke in norme, ki smo jih ugotovili za abstraktno reparacijo, moremo ugotoviti tudi za vse primere revokacije. Pri vseh nastopa kot preklicatelj (aktivno legitimirani) oseba, ki je bila radi darila prikrajšana v svoji pravni sferi. Najčešče stoji ta oseba, slično kakor v izpodbojnem pravu, izven darilne pogodbe: alimentni upravičenec, naknadno rojeni otrok, nujni dedič darovalčev. Prikrajšan utegne biti tudi darovalec sam, če se je ob darovanju motil glede relevantne bodoče okoliščine, n. pr. ni pričakoval, da bo sam osiromašil, je dobil še otroka in sl., oziroma če se je motil v pogledu na obdarjenčevo hvaležnost. Zadnji primer revokacije se povsem približuje kondikciji ob c. datam non secutam, kamor so ga Rimljani tudi šteli. Primer § 954 (preklicanje radi pozneje rojenega otroka) pozna singularno normo, da sta za preklic daritve legitimirana tako darovalec kakor pozneje rojeni otrok. Pasivno legitimirana sta v vseh primerih revokacije obdarjenec in njegov univerzalni naslednik, nikdar druga oseba, dasi bi bila v posesti darila. Tudi revokacije so obligacijskopravnega, ne stvarnopravnega značaja. Tako daleč niso razvite, da bi postal pasivno legitimiran tudi singularni naslednik, kateremu je prvotni obdarjenec odstopil darilo brez odmené; utegnejo se pa še razviti v tej smeri, dasi so dosti manj praktične, nego izpodbojni zahtevki (kar razvoj ovira). Vsebinska revokacijskega zahtevka je v restituciji darila, celotni ali delni n. pr. po §§ 947, 954 (le obresti). Kadar je bil z darilom okrnjen dolžni del, se more darilo oporekati do višine primanjkljaja na dolžnem delu t. j. le do zneska zadobljene kvare, ker preko tega zneska ne more biti okrnjena pravno zaščitena tožnikova sfera. Obdarjenec more po § 951 revokacijo odvrniti s tem, da plača primanjkljaj na dolžnem delu; tudi to facultas alternativa je treba razlagati iz bistva reparacije. Posebnost § 950 je, da sme prikrajšani ali upravičenec terjati neposredno od obdarjenca, naj ga alimentira mesto darovalca. (Gre le za primer pravne ekonomije.) O b s e g

plačila

restitucijske obveznosti pri revokacijah ustreza obsegu, v katerem restituira pošteni poseznik vindikantu. Obdarjenec je torej odgovoren le, kolikor ima še darilo ali njegov nadomestek ob uveljavljanju revokacije, ni pa več odgovoren za užita *commoda* dobroverne posesti. Zanimiva in pravilna je, že omenjena, določba § 949, po kateri postane nehvaležni obdarjenec slaboveren že s storjeno nehvaležnostjo (oziroma po judikaturi celó s sklenitvijo čina), ne šele z uveljavljanjem revokacijskega zahtevka. Od tega trenutka dalje je odgovoren v strožjem obsegu, tako kakor nepošteni poseznik. Posebnost revokacijskega prava je določba §§ 947, 951, da je več hkratu obdarjenih oseb odgovornih sorazmerno, pri sukcesivnih daritvah pa je odgovoren mlajši obdarjenec pred starejšim. Tudi ta norma sledi iz bistva reparacije povsem logično, ker se pravna sfera prikrajšanega začne okrnjevati z mlajšimi daritvami. Vendar pri drugih pravnih reparacijah analogne norme nimamo, dasi bi se dala za nekatere na pr. izpodbojne zahtevke zamisliti. Revokacijski zahtevki zastarajo vobče v 30 letih, v dveh primerih (radi nehvaležnosti in prikrajšanja dolžnega dela) že v treh letih (§ 1487).

XIII. Prehajam h kondikcijam. O njih pravni osnovi sem obširneje razpravljal v Zborniku V. juridične fakultete za l. 1925/26. Kondikcije so po utemeljevanju te razprave pravni lek proti vicioznim izpolnitvam obveznosti (pogodbenih, izjemoma tudi enostranskih). Izpolnitev vsake obveznosti je neke vrste pogodba, ki ima za cilj ukinitve obveznosti, ne pa ustanovitve. Zdrava je po občnih normah le tista izpolnitev, za katero so podani vsi pogodbeni elementi; čim manjka eden, je izpolnitev viciozna, to vicioznost pa odpravlja zakonodavec z restitucijo predmeta izpolnitve v roke izpolnjevavca. Najčešče se tiče *vitium* obstoja tiste terjatve, ki jo hoče izpolnjevavec s plačilom ali z drugačno izpolnitvijo ukiniti. Če terjatev sploh ne obstoji, manjka izpolnitveni pogodbi možnost vsebine in se terja izpolnjeno nazaj s kondikcijo indebiti (§ 1431), oziroma s kondikcijo *sine causa* (n. pr. § 1265). Kdor je izpolnitev prej učinil t. j. izpolnil, predno je nastala tista terjatev, katero hoče ukiniti, kasneje pa ne nastane, terja izpolnjeno nazaj s kondikcijo ob *c. datam non secutam* (§§ 921, 1247, 1447). Kadar

obstoji izpolnjevanje pogodbe iz več izpolnitvenih činov (n. pr. plačevanje najemnine, mezde in sl.), in izpolnjuje zavezanec pogodbeno obveznost naprej, dasi je (brez njegove vednosti) prestala, postanejo viciozne vse izpolnitve izza prestanka in nudi zakonodavec kondikcijo ob *causam finitam* (§ 1435). Če končno obstoji obveznost *de facto*, ne *de jure*, je slučaj povsem sličen onemu pri kondikciji *indebiti*. Za pravni svet tudi taka obveznost ne obstoji; za razliko imenujemo kondikcijo v tem primeru ob *causam turpem vel injustam* (§§ 877-879, § 1174 al. 1. st. 3). Viciozne postanejo izpolnitvene pogodbe tudi iz drugih razlogov, ne le če manjka možnost vsebine, n. pr. tudi, če manjka strankama (zlasti izpolnjevavcu) izpolnitvene sposobnosti (§ 1421). Včasih manjka celó izpolnitveni sporazum. V vseh primerih postane izpolnitev radi pomanjkanja bistvenega elementa pogodbe nična, a remedij zoper ničnost je podan v kondikcijah raznega imena, a istega jedra. Pogodbe so navadno bilateralne, za oba pogodbenika obvezne. V takih primerih moreta biti izpolnitvi viciozni z obeh strani. Zadostuje pa za rescindiranje vsega izpolnitvenega posla, da je bila viciozna ena obeh izpolnitev. Kajti čim gre nazaj ta (iz kateregakoli razloga), postane ipso facto brez *causae* (*sine causa*) nasprotna izpolnitev (§§ 877, 921, 1447).

Če primerjamo te predpostavke kondikcije s predpostavkami reparacije, vidimo, da se ponavljajo tudi pri njej vse štiri znanke: kvara (izpolnjevavca), dejanje (izpolnitvena pogodba), vzročna vez med kvaro in izpolnitveno pogodbo in pomanjkanje privoljenja za kvarno dejanje. Izpolnjevavec dobi kondikcije le, če se je zmotil pri izpolnjevanju, ali če je bil v to prisiljen ali če je prej izpolnil, prepričan, da bo obveznost, ki jo je hotel izpolniti, nastala kesneje, pa ni nastala, ali končno, če je privolil v izpolnitev take obveznosti, ki ji pravni red ne priznava eksistence. Posebna predpostavka kondikcij je, da nastajajo ob izpolnjevanju obveznosti radi tega, ker manjka izpolnitveni pogodbi eden ali več zakonitih elementov. Od drugih reparacij stoje kondikcijam blizu izpodbojni zahtevki. Vendar se kondikcije od njih razlikujejo: predvsem, ker so tam za odgovor na vprašanje, ali je pravna sfera izpodbijalčeva prizadeta in v kateri meri, merodajni zakoniti izpod-

plačila

bojni razlogi in višina izpodbijalčeve terjatve, dočim je kondicent pri viciozni izpolnitvi prikrajšan v e d n o in vselej za v e s obseg izpolnitve. Dalje je kondicent na kvarnem dejanju (kot pogodnik izpolnitvene pogodbe) udeležen, dočim stoji izpodbijalec izven izpodbojnega dejanja. Ti razliki pa se ne tičeta skupne reparacijske narave obeh zahtevkov. Da ni med kondikcijami in onimi revokacijami, pri katerih prekliče darilo darilec sam, nobene načelne razlike, je bilo že omenjeno.

Tudi n o r m e kondikijskega zahtevka se ujemajo z reparacijskimi. A k t i v n o je za tožbo legitimiran prikrajšani izpolnjevalec (dajatelj, ali storitelj). P a s i v n o je legitimiran prejemnik nične izpolnitve (dajatve ali storitve), lin sicer zgolj on in njegov univerzalni naslednik. Primerov, da bi bil odgovoren za nično dajatev ali storitev singularni naslednik prvotnega prejemnika, nimamo. V s e b i n a kondikijskega zahtevka je v povračilu predmeta nične izpolnitve iz rok prejemnika na roke izpolnjevalca. O. d. zakonik opisuje to vsebino pri posameznih kondikcijah z različnimi besedami (§§ 1431, 1435, 877, 921, 1174, 1447), vendar zahteva v bistvu povsod restitucijo in integrum. Restituira se v prvi vrsti naturalno, podredno civilno; kjer naturalna restitucija ni možna n. pr. pri storitvah, naj se po § 1431 plača pribavljeni koristi primerna mezda. Že Leopold Pfaff je (l. 1868 v »Gerichtszeitung« št. 35) učil, da imajo vse kondikcije skupni namen, »da vzpostavijo po možnosti prejšnje stanje, kjer to ni možno, surogatno storitev«. O b s e g restitucije se ravna po obsegu nične izpolnitve. Restituira se tudi tu ex tunc. Tega ne pove § 1437 neposredno, ampak pošredno z določbo »da je prejemnika nedolgovanega plačila šteti za poštenega ali nepoštenega posestnika po okolnosti, ali je vedel za zmotu dajalčevo ali jo je moral domnevati iz okolnosti ali ne«. Nepošteni prejemnik restituira torej polno, pošteni si odtegne commoda dobroverne posesti. Na drugih mestih (§ 921, 877, 1447) odreja o. d. zakonik restitucijo neposredno in jasno: »noben del ne sme imeti ne dobička, ne škode«, dobesedno v § 1265: »ženetne pogodbe razpadejo, imovina pa, kolikor jo je, se p o v r n e v p r e j š n j i s t a n«. — Kolikor zakon restitucijske obveznosti ne normira neposredno, marveč s sklicevanjem na dolžnosti posestnika

proti vindikantu, ne pride včasih do polne restitucije, ker po našem pravu poštenu posestnik ne vrača fructus exstantes (ki jih vrača kondicentov nasprotnik po §§ 921, 877, 1265 in 1447 hkrati z glavnico). Zeiller opravičuje to nedoslednost (po mojem mnenju hibo) zakona z lažjim obračunom med lastnikom in posestnikom po uspešni vindikaciji (kar je opravičeno le takrat, kadar dosegaajo potroški za plodove njih vrednost).

Reparacijski značaj kondikcijskega zahtevka nam potrjuje še nekaj zanimivih določb novega stečajnega reda: po § 44, odst. 2. cit. sme izločitveni upnik zahtevati mesto stvari po skladu sprejeto odmeno, če je bila njegova stvar odsvojena iz sklada po otvoritvi stečaja; če odmena še ni dana, pa odstopno pravico do nje. Po § 46, št. 4 tvorijo zahtevki iz neutemeljene obogatbe sklada skladovne terjatve (Poleg izpodb. r. primer noveše legislacije, ki nam vriva naziv »obogatbenega« zahtevka, neznan obč. drž. zakoniku). Zelo značilna za reparacijski značaj kondikcije je tudi določba § 54, odst. 2, ki velja po svojem splošnem besedilu zlasti za pravico poroka iz § 1358 in potrošnika iz § 1042: »Terjatve na povračilo dolga, plačanega za stečajnika, uživajo vrstni red plačane terjatve.« Kdor torej plača mesto stečajnika njegove uslužbenice, njegovega zdravnika ali druge njegove privilegirane upnike, sme nastalo mu kondikcijo uveljaviti v privilegiranem vrstnem redu poravnane terjatve, tako da p r e i d e privileg stare terjatve z njenim prestatkom na novo nastalo kondikcijo (dasi izvira iz lastnega pravnega temelja).

Državljanstvo i brak.

Živojin Perić, prof. prava na Univerzitetu u Beogradu.

Obično su budući supruzi istoga državljanstva (podanstva, narodnosti), ali se često dešava da oni pripadaju kao podanici raznim državama. U ovom poslednjem slučaju, postavlja se pitanje: da li će supruzi zadržati svaki svoje državljanstvo ili će jedan od njih uzeti državljanstvo drugoga supruga, tako da oba bračna druga imaju isto državljanstvo, i, najzad, ako

se stvar reši u ovom poslednjem smislu, koji suprug će se, muž ili žena, ovde priroditi (naturalizirati), to jest pristupiti podanstvu svoga druga?

Postojalo je do skora malo te ne bezizuzetno pravilo, da su se supruzi izjednačavali brakom u pogledu državljanstva, ako to već nisu bili pre braka. Brak je, dakle, u opšte bio jedan slučaj promene državljanstva, to jest jedan slučaj prirodjenja (naturalizacije), pored ona druga dva prirodjenja u užem smislu (v. n. pr., § 44. Srp. Gradj. Zak., Srpske Zakone od 2. Maja 1844. i 14. Avgusta 1851. god. st. k., §§ 28. à 30. Austr. Gradj. Zak.) i prisajedinjenja zemljišta jedne države drugoj državi (aneksije). I, izuzimajući izvesne države u Južnoj Americi gde je strani podanik, stupanjem u brak sa domorotkinjom, uzimao državljanstvo ove poslednje¹, to je bila uvek žena koja je išla za državljanstvom svoga muža. Medjutim, ovo pravilo, koje neprestano još vredi kao pravilo, specialno u Evropi, načeto je, pre četiri godine, u znatnoj meri, jednim zakonom donesenim 22. Septembra, 1922. god., u Severno-Američkim Sjedinjenim Državama.² Po ovome zakonu, Amerikanka ne gubi svoje podanstvo venčanjem za stranoga podanika (bez obzira na to da li, po zakonima ovoga, Amerikanka dobija ili ne njegovo podanstvo) i, obrnuto, strankinja udata za Amerikanca ne postaje američkom podanicom, pa baš da je ona, po zakonima dotadašnje svoje otadžbine, izgubila ovim stupanjem u brak podanstvo koje je dotle imala: ona bi tada bila bez podanstva (eine Heimatlose, une sans-patrie), osim ako je već, i pored toga, ne bi Amerika

¹ To se objašnjava potrebom da se stranci privuku i tako umnoži dosta retko stanovništvo u tim državama. V. ovde: Ernest Lehr, *La Nationalité dans les principaux Etats du Globe*, n. pr. p. 32. (Argentina), 48. (Brazilija), 158. (Peru), 219. (Urugvaj). Isto tako i u Japanu: E. Lehr: op. cit. p. 127.; F. Surville, *Cours élémentaire de Droit international privé*, 7-ième édition, Paris, 1925., p. 104.

² Na predlog poslanika Cable iz Države Ohio: v. studiju: *Die Schweiz und das amerikanische Bürgerrecht*, od V. N. u »Neue Züricher Zeitung«, Zürich (Schweiz), № vom 20. Juli 1926. (Abendblatt). B. tekst ovoga zakona u časopisu: »Journal de Droit international« (Clunet), Paris, n^o mars-avril 1923., p. 446-447.

smatrala podanicom njene ranije otadžbine (što bi, najzad, Amerika, po svom pravu suverenosti, mogla činiti).³

Amerikanci polaze, i ovde, od načela lične slobode i neće da se to načelo okrnji ni u pitanju promene državljanstva. Svaki ima pravo da izbere sebi otadžbinu odnosno državu kojoj će pripadati kao podanik, što znači da i promena narodnosti može i mora biti samo rezultat naše slobodne volje. Zaključiti brak sa licem druge narodnosti ne znači želeti, u isto vreme, raskinuti i dotadašnju podaničku vezu i primiti državljanstvo svoga supružnika: venčanje ostaje, dakle, u ovom pogledu, bez dejstva, i kao god što muž zadržava svoju narodnost, zadržava svoju narodnost i žena: i ona ima prava na ličnu slobodu kao i njen suprug. Po Americancima, na taj način, sve pravne i društvene ustanove, svi zakoni pa i sama najviša ljudska institucija, država, imaju za glavni ako ne za jedini zadatak da obezbede pojedincima ličnu slobodu. Postupiti drukčije i zakonima ovu krnjiti i okrnjiti, bila bi jedna očigledna *contradictio in adiecto*.

Evropska Zakonodavstva (uzimamo za primer njih kao, mislimo, najvažnija) stoje na stanovištu da ono što se ima najpre da osigura kod braka to je njegovo jedinstvo (harmonija): brak (porodica) je osnova društva i države, i što je ta osnova solidnija, solidnije je i samo društvo, država. Bračnoga jedinstva ni sloge ne bi, svakako, bilo, ili ih ne bi bilo u dovoljnoj meri, ako bi muž bio jednoga a žena drugoga podanstva, što bi povlačilo tu posledicu da bi oni, u pogledu onih privatno-pravnih odnosa koji ne ulaze u kategoriju odnosa apsolutnoga (medjunarodnoga) poretka (*ordre public international*), potpadali pod razne zakone [poimence ako bi se ticalo njihove pravne sposobnosti (*Rechtsfähigkeit, jouissance des droits*) ili njihove sposobnosti za pravne poslove *resp.* za pravne akte (*Geschäfts- i Handlungsfähigkeit, exercice des droits*), i u opšte ako bi se ticalo njihovoga ličnoga statusa (*statut personnel*)]. Iz istoga razloga, razloga bračne harmonije,

³ Ali je strankinjama udatima za Amerikance olakšana naturalizacija, specialno od njih se, mesto pet godina (obična naturalizacija), traži samo jedna godina stanovanja na teritoriji Sjedinjenih S. Američkih Država, odnosno Havajskih Ostrva, Alaske ili Porto-Rico.

ili tačnije i iz toga razloga, ona zakonodavstva koja dopuštaju samo crkveni (religiozni) brak zabranjuju brak između hrišćana i nehrišćana (v. n. pr. §§ 69. al. 1°, 79., 93. al. 8°, 94 al. 4°. Srp. Gradj. z., takvo je, n. pr., još i Hrvatsko i Crnogorsko Bračno Pravo): činjenica da supruzi ne ispovedaju istu religiju nije, sigurno, povoljna po bračno jedinstvo. Otuda, nehrišćanska strana imala bi, ovde, da predje u Hrišćansku Veru pa da može biti braka, ili da Hrišćanska strana napusti svoju veru, što je već mnogo redji slučaj.⁴ Po ovome shvatanju, dakle, što na prvom mestu valja zagarantovati pojedincima, to je postojanje države, toga izvora svih prava pa, prema tome, i prava na slobodu: bez države i u njenom odsustvu, ne bi bilo ni prava ni slobode,⁵ i zato se kod ustanove braka mora imati najpre u vidu država a ne lična sloboda, ako bi preterana lična sloboda slabila brak i porodicu, taj temelj društva, a to bi, specialno, bilo onda kada bi supruzi bili raznih narodnosti i raznih religija.⁶

Kao što se već gore moglo primetiti, Amerikanci nalaze da pojedinci imaju izvesna prava — a tu, po njima, dolazi, i na prvom mestu, lična sloboda — koja stoje iznad države i u koja ova ne sme dirati: to su tako zvana prirodna prava pojedinaca o kojima govori Objava Prava Čoveka i Gra-

⁴ Da ovde ipak primetimo da je, posle Velikoga Rata (1914.—1918.), bilo, među Srbima Istočno-Hrišćanske Vere, malo više slučajeva (nego ranije) prelaska u Muslimansku Veru iz bračnih uzroka. Razume se da Srbi Istočno-Hrišćanske Vere ne bi tu mogli praviti nikakav prigovor, pošto su oni odayna istakli bili devizu: »Brat je mio koje vere bio.« Koliko se, pak, ova deviza koja narodnost stavlja iznad svake vere, pa čak i iznad same Vere Hrišćanske, slaže sa učenjem i načelima ove poslednje Religije, učenje i načela koja stoje iznad naroda i država, u to razmatranje ne možemo ulaziti u ovome članku.

⁵ Teorija o apsolutnoj suverenosti države: po njoj je država ne samo pravno nego i etički suverena, t. j. iznad države nema ne samo prava nego ni morala, ili, država je najviše pravo i najviši moral, to je jedno savršeno, božansko, biće ovde na zemlji.

⁶ Sama ustanova braka u kojoj je već sloboda supruuga ograničena govorila bi pre u prilog evropske nego američanske koncepcije: po ovoj poslednjoj koncepciji, ne bi, upravo, trebalo da brak u opšte postoji, najviše bi, po njoj, mogao biti slobodan brak, inion libre, ono što predlaže komunistička filosofija čiji su, međutim, Amerikanci sa Englezima najizrazitiji protivnici.

djanina (*Déclaration des droits de l'Homme et du Citoyen*) iz doba Velike Francuske Revolucije (1789.) a koja Objava ima svoga izvora u školi Prirodnoga Prava (čiji najistaknutiji predstavnik je Jean-Jacques Rousseau: v. njegov *le Contrat social*, Društveni Ugovor).⁷ Po ovoj koncepciji, ta prava su prethodila državi, i država je došla da ih samo konstatuje i zaja m č i. Zato, po istom shvatanju, ima da se, kod braka kao i inače, vodi najpre računa o li č n o j s l o b o d i a ne o državi koja i nije izvor lične slobode već samo njen zaštitnik.⁸

⁷ Da primetimo ovde da je G. Jelinek tvrdio da Objava Prava Čoveka i Gradjanina nije proizvod Društvenoga Ugovora J. J. Rousseau-a već da je ona bila uzeta iz »Bills of Rights« koji prethode Ustavima Severno-Američkih Država od 1776.—1789. Mišljenje ovo prihvatio je i prof. Pariskoga Univerziteta F. Larnaude. *Contra E. Boutmy*, u svojoj studiji: *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen* et M. Jellinek (u »Séances et travaux de l'Académie des Sciences Morales et Politiques«, mai, 1903., p. 610.). V. ovde naš rad: *Jedan pogled na evolucionističku pravnu školu*, u »Glasu Srp. Kralj. Akademije«, LXXIV., Beograd, 1908., Str. 126. V. takodje: Dr. Leonid Pitamic, *Pomen čoveških in državljskih pravic*, Slavnosno predavanje na ljubljanski univerzi ob svetosavski proslavi 27. januarja 1926 (Zbornik znanstvenih razprav, V. letnik 1925—26) i Dr. Gjordje Tasić, *Prava i dužnosti gradjana 1925* (Popularno predavanje u izdanju Matice Srpske u Novom Sadu).

⁸ Teorija ograničene državne suverenosti: država je samo pravno suverena ali ne i etički: iznad nje stoji prirodni moral koji država ne sme pogaziti (taj moral zabranjuje joj da pojedincima odreče njihova prirodna prava), i zato, po istoj teoriji, pojedinci imaju, u ovom pogledu, protiv države, eventualno, pravo pobune. (V. ovde: De Vareilles-Sommières. *Les Principes fondamentaux du Droit*, Paris, 1889., p. 244. à 266. (»Droit de révolte«). U našoj književnosti v. o državnoj suverenosti naročito: S. Jovanović, *O Državi. Osnovi jedne pravne teorije*, treće izdanje, Beograd, 1922., S. 127. à 140.; S. Jovanović, *O Suverenosti* (pristupno predavanje na Velikoj Školi), »Branic«, 1897.; Dr. Djordje Tasić, *O teoriji narodne suverenosti*, naročito u Francuskoj, i o jednom skorašnjem pokušaju tamo. *Etude critique de la théorie de la souveraineté nationale, surtout française, et d'un essai récent français*. (Posebni odtisek iz Zbornika znanstvenih razprav IV.), Ljubljana, 1925., kao i Dr. Léonidas Pitamic, *Les déformations du raisonnement, sources d'erreurs dans les*

Dve razne koncepcije, dakle, o karakteru države i prava, pitanje kojim se ovde ne možemo više baviti. Samo ćemo primetiti da, s pogledom na to da evropski Ustavi (raniji kao i oni pozniji od Velikoga Rata) sadrže, po pravilu, najpre odredbe o ličnim (individualnim) pravima pojedinaca pa tek onda propise o ustrojstvu i odnosima državnih vlasti, moglo bi se izvesti da, i po tim Ustavima, lična prava prethode postanku države i državnih vlasti. Takav je raspored i u našem Ustavu od 28. Juna, 1921. god.⁹

Medjutim, Nemački Ustav od 11. Avgusta, 1919. govori najpre o ustrojstvu vlasti pa onda tek o ličnim pravima, iz čega bi izlazilo da je nemačka pravna ideologija ovde odstupila od shvatanja škole Prirodnoga Prava.¹⁰ Razume se, da iz ove

théories de l'Etat, tirage à part de la »Revue internationale de la théorie du droit«, Brno, 1926.

⁹ V. taj raspored i u komentaru Dr-a G. Kreka, prof. Univerziteta u Ljubljani: *Grundzüge des Verfassungsrechtes des Königreiches der Serben, Kroaten und Slovenen*, posebno oštampano iz *»Zeitschrift für osteuropäisches Recht«, herausgegeben vom Osteuropa-Institut in Breslau, 1925.—1926.* Dok. G. Krek, idući za redom u Ustavu usvojenim, govori prvo o ustavnim pravima pojedinaca (§ 3. *Pflichten und Rechte der Staatsbürger*) pa zatim o ustrojstvu državnih vlasti (§ 4. *Die staatlichen Gewalten*), G. S. Jovanović, u svom delu: *Ustavno Pravo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd, 1924., drži se obrnutoga reda. (Razume se, iz te razlike u rasporedu njihovih komentara, ne treba izvoditi zaključak da se oni moraju deliti i u pogledu gornjega pitanja o postanku ličnih prava pojedinaca).

¹⁰ Mi smo na ovu osobenost Nemačkoga Ustava obratili pažnju i u svome članku: *Karakterne crte Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 28. Juna 1921. god.* (objavljenom u *»Mjesecniku«, Zagreb, br. 9., 10. i 11., 1922.,* kao i u *»Sborníku věd právních a státních«* v Praze, 1923., pod naslovom: *Charakteristické rysy ustavy Království Srbů, Chorvatů a Slovinců ze 28. června 1921.,* odakle je i posebno oštampan). V. o ovoj tehničci istoga Ustava, i objašnjenje René-a Brunet-a, u njegovoj knjizi: *La Constitution allemande du 11 août 1919.,* Paris, 1921, p. 227. et 228., kao i delo E. Vermeil-a, prof. Univ. u Strasbourg-u, *La Constitution de Weimar et le Principe de la Démocratie allemande, Essai d'histoire et de psychologie politiques, compte rendu de Mr. L. Cavaré, chargé de cours à la Faculté de Droit de Strasbourg* (u *»Bulletin Mensuel de la Société de Législation comparée«* de France, Paris, no

osnovne razlike između te dve koncepcije potiču i razlike između pojedinih tendencija u drugim pravnim oblastima, posebno u oblasti Međunarodnoga Javnoga Prava: dok individualistička koncepcija Anglo-Amerikanaca vodi ka načelu slobode i samoopredeljivanja naroda (Selbstbestimmungsrecht der Völker) to jest nezavisnim i suverenim državama, što opet vodi nemiru i ratovima, dotle evropska koncepcija, u kojoj je glavna ideja o miru i redu, više naginje načelu solidarnosti naroda i država to jest načelu federativnoga uređenja među njima u opšte a posebno jednom takvom uređenju evropskih država (Savezna Evropska Država, Bundesstaat ne: Staatenbund).¹¹

Zakon američki od 1922. god. o kome je ovde reč daće, naravno, povoda pravnim sukobima u međunarodnim odnosima, pošto svaka država po svom pravu suverenosti (za sada još vlada ovo načelo)¹² propisuje slobodno za svoju teritoriju

juliet-septembre 1926., p. 471 à 464). Nemačka književnost o Wajmarskom Ustavu već je, razume se, znatna, i mi ćemo ovde ukazati samo na neke važnije radove, navedene u delu P. Brunet-a, kao: Stier Somlo (Reichsverfassung), Apelt (Das Werden der neuen Reichsverfassung, »Juristen-Zeitung«, 1919.), Preuss (Deutschlands Republikanische Reichsverfassung). Giese (Die Reichsverfassung vom 11. August 1919), Poetsch (Handausgabe der Reichsverfassung), Arndt (Reichsverfassung), Koch (Die Grundrechte in der Verfassung, »D. J. Zeitung«, 1919.). V., takodje, i Walter Jellinek, Revolution und Reichsverfassung u »Jahrbuch des öffentlichen Rechts«, Tübingen, 1921.

¹¹ Razorno dejstvo načela samoopredeljenja naroda mi smo pokušali izneti, u vezi sa Velikom Ratom, u svome članku: Ein Auflösungsprinzip, objavljenom u »Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie« Berlin, 1922. Isti članak je izašao i na francuskom jeziku u »La Revue Mensuelle«, Genève, 1925. (pod naslovom: Un principe de dissolution).

¹² Izvesni drastični primeri pravnih sukoba u međunarodnim odnosima povodom ovoga Američanskoga zakona navedeni su u članku: Loi du 22 septembre 1922, relative à la naturalisation et à la nationalité de la femme mariée (Etats-Unis) objavljenom u »Revue de Droit international privé«, Paris, № 2., 1922.—1923. (gde se nalazi i tekst toga zakona). Godine 1920., veli se u ovom članku, le Conseil international des femmes, na svom kongresu u Kopenhagen-u, izjasnio se za nezavisnost žena u pitanju narodnosti. Sličnu

norme Medjunarodnoga Privatnoga Prava, a te norme nisu, kod pitanja koje čini predmet ovoga članka, iste u drugim državama kao u Sev. Amer. Saveznoj Republici.¹³ Konflikta neće još biti, ako se tiče takvoga evropskoga zakonodavstva (mi neprestano uzimamo ovde to zakonodavstvo kao primer) gde je promena državljanstva kod braka, od strane žene, vezana svagda za uslov u z a j a m n o s t i (reciprociteta). Takav je slučaj, n. pr., sa Srpskim Gradj. Zakonikom po čijem §-y 48. Srpkinja udata za stranca postaje stranom podanicom, ako i zakon toga stranca postupa slično sa domaćom podanicom koja se uda za srpskoga podanika, i, v i c e v e r s a, stran-kinja koja stupi u brak sa Srbinom stiće srpsko podanstvo, ako i Srpkinja venčana za podanika države te strankinje stiće tamošnje podanstvo.

Na taj način, po Srpskom Zakonodavstvu, Amerikanka udata za Srbina ostaće Amerikanka, kao što će i Srpkinja udata za Amerikanca ostati Srpkinja: zbog Amerikanskoga zakona od 1922. god. nema ovde reciprociteta koji predvidja § 48. Srp. Gradj. Zak. Prema tome, rezultat je isti koji i po Amerikanskom Zakonu (za Austr. Pravo v. Hof-Dekret vom 23. Februar 1833. JGS. Nr. 2595).¹⁴ Ali će konflikta biti, ako izjavu doneo je i International Law Association na kongresu u Buenos-Ayres-u.

Da napomenemo da razlog amerikanskome zakonu od 1922. ne treba tražiti u feminističkom pokretu, mada je, naravno, i on tome doprineo. Jer ovde nije pitanje o pravnom izjednačenju ženskih sa muškima nego o bračnoj harmoniji kao uslovu solidnosti braka. Ili, upravo, ima da se izbere jedno od ovoga dvoga: n e j e d n a k o s t izmedju muških i ženskih (koja ima da učvrsti brak) i n e s o l i d n o s t braka (kojoj vodi jednakost muških i ženskih). Ono prvo ne znači da žena mora biti u inferiornom pravnom položaju prema čoveku, jer bi se harmonija u braku mogla postići i na taj način da muž uzme narodnost ženinu (kao u Južnoj Americi). Ako, dakle, Amerikanci hoće da žena, i pored braka, zadržji svoju narodnost, to je ne zbog feminizma već zbog načela slobode, načela koje bi se, po njima, protivilo, takodje da čovek uzme ženinu narodnost.

¹³ V. A. Pillet et I. P. Niboyet, Manuel de Droit international privé, Paris, 1924., p. 370. et suiv., kao i naš rad: O sukobu zakona u Medjunarodnom Privatnom Pravu, drugo, pregledano i dopunjeno, izdanje, Beograd, 1926., str. 87 i 88.

¹⁴ Mi apstrahujemo, razume se, ovde pitanje o današnjoj važnosti § 48. Srp. Gradj. Zak. i Dvorskoga Dekreta od 23. Februara, 1833. god.,

evropsko zakonodavstvo vezuje za brak prirodjenje žene na jedan bezuslovan način, dakle i u odsustvu reciprociteta, kao što je, n. pr., slučaj sa Nemačkom i Engleskim Pravom. Otuda, Nemica i Engleskinja udate za Amerikanca gube nemačko odn. englesko podanstvo, i ako ne postaju Amerikanke (dakle biće bez podanstva), i, obrnuto, Amerikanka udata za Nemca odn. Engleza postaće Nemicom odn. Engleskinjom, mada nije prestala biti Amerikankom (imaće prema tome, dva podanstva: *cumul de nationalités*).¹⁵

i u opšte onih propisa pojedinih pokrajina naše Države koji se odnose na državljanstvo (podanstvo). Jer, kao što je poznato, ti propisi još nisu izjednačeni (unificirani). Otuda, teškoće kod pitanja o sticanju državljanstva u našoj Državi i o njegovom gubljenju, teškoće koje se samo povećavaju pitanjem o užem (pokrajinskom, regionalnom) pripadništvu (*l' indigénat*) koje se, takodje, postavlja zbog zakonodavne heterogenosti u novoj Državi. Mi smo ta pitanja i te teškoće dodirnuli i u svojoj raspravi: *Le Droit international privé dans la Constitution du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes (Yougoslavie)*, oštampanoj iz »Revue de Droit international privé«, Paris, 1926. IV. o državljanstvu u našoj Državi još i S. Jovanović, op. cit., str. 429., Dr. G. Krek, op. cit., S. 18. à 22., a, specialno, iscrpnu studiju Dr-a Mihaila Konstantinovića, prof. Pravn. Faculteta u Subotici: *Die Staatsangehörigkeit in Jugoslawien unter besonderer Berücksichtigung der Friedensverträge*, objavljenoj u časopisu: *Ostrecht. Monatsschrift für das Recht der osteuropäischen Staaten*, Berlin, 1926. kao i značajni rad (doktorsku disertaciju) Dr-a Ivan-a V. Soubbotitch-a, *Effets de la dissolution de l' Autriche-Hongrie sur la Nationalité de ses Ressortissants. Etude de Droit international et de Droit comparé*. Paris (librairie Arthur Rousseau), 1926. Od rada na izjednačenju zakonodavstva o državljanstvu kod nas pomenućemo zakonski predlog podnesen Narodnom Predstavništvu, 1922. god., od strane tadašnjega Ministra Unutrašnjih Poslova, G. Dr. V. Marinkovića. (V. taj predlog in extenso u knjizi Dr-a Nimka Perića, *Osnovi Gradjan-skog Prava*, Opšti Deo, Beograd, 1923., str. 88. à 91., u primedbi).

¹⁵ E. Lehr, op. cit., p. 102. (*Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d' Irlande*); Gustav Walker, *Internationales Privatrecht*, Dritte Auflage, Wien, 1924., S. 78. («Nach § 6. des Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetzes vom 22. Juli 1913. erwirbt die Frau durch die Eheschliessung mit einem Deutschen die Staatsangehörigkeit des Mannes. Es ist nun möglich, dass die Frau nach ihrem bisherigen Heimatrecht ihre bisherige Staatsangehörigkeit durch ihre Verheiratung nicht verliert.»).

Medjutim, biće manje komplikacija, ako smo u prisustvu takvog zakonodavstva koje, postavljajući kao pravilo da žena uzima podanstvo muževljevo bez uslova reciprociteta, čini ipak izuzetak za sopstvenu podanicu koja, udajom za stranca, ne bi zadobila državljanstvo svoga muža, kao što je slučaj sa Francuskom (v. Zakon od 1889. god.), Italijom, Belgijom, Švajcarskom. Tako, ako se Švajcarskinja uda za Amerikanca, ostaje ona i dalje švajcarskom podanicom (v. Bundesgesetz vom 25. Juni 1903. betreffend den Erwerb des Bürgerrechtes und den Verzicht auf dasselbe), dok, medjutim, Amerikanka udata za Švajcarca imaće, pored Amerikanskoga, još i švajcarsko državljanstvo.¹⁶

Najzad, ima zakonodavstva koji svojim podanicama udaticima za strance obezbeđuju pravo opcije (izbora), ako ne dobijaju muževljevo podanstvo po zakonima njegove zemlje (Kolumbija, Čile, Paragvaj).^{17 18}

I tako vidimo da nejednako rešavanje pitanja šta kod braka treba da bude pretežnije, njegovo jedinstvo ili lična sloboda

¹⁶ V. napred navedeni članak: Die Schweiz und das amerikanische Bürgerrecht, u »Neue Zürcher Zeitung«.

¹⁷ V. članak: Die Schweiz und das amerikanische Bürgerrecht, »Neue Zürcher Zeitung«.

¹⁸ Otuda neosporna i velika potreba da, i u ovom pitanju, dodje do saglasnosti medju državama, na način kako je to, za mnoga i važna pitanja, postignuto na Haškim Konferencijama za Medjunarodno Privatno Pravo. V. o konvencijama donesenim na tim konferencijama: Koters et Bellemans, Les Conventions de la Haye de 1902. et 1905., Recueil de législation et de jurisprudence, La Haye, 1921.; Dr. F. Meili und Dr. A. Mamelok, Das internationale Privat- und Processrecht auf Grund der Haager Konventionen. Eine systematische Darstellung, Zürich, 1911.; Dr. S. Lapajne, Občeni delk mednarodnemu zasebnemu pravu. La Théorie générale du Droit international privé u »Zborniku znanstvenih razprav«, Ljubljana, 1925., str. 25 i 26. Poslednja Haška konferencija za Medjunarodno Privatno Pravo bila je oktobra 1925. god. (v. naš rad: O sukobu zakona, str. 36.). »Journal of the American Bar Association« (Philadelphie, Pennsylvania) veli da će novi zakon (od 1922.) praviti teškoće u medjunarodnom pravnom saobraćaju (Heimathlosen, double nationalité), sve dok i druge države ne stanu na isto gledište. (V. i ovde: »Revue de Droit international privé«, navedeni članak).

supruga, to jest nejednako shvatanje problema: da li vlast (država) prethodi ličnim pravima ili ova prethode vlasti (državi), ima svoga odjeka ne samo u Medjunarodnom Javnem Pravu, kao što smo gore videli, nego i u Medjunarodnom Privatnom Pravu.

Pravna analiza pravilnika o gostilnah in kavarnah.

Dr. Franjo Ogrin.

V Službenih Novinah naše kraljevine z dne 30. julija 1925 št. 171 (Uradni list od 3. septembra 1925 št. 268) je objavljen pravilnik o gostilnah, kavarnah in ostalih obratovalnicah z alkoholnimi pijačami z dne 15. junija 1925. Po tem pravilniku in po pravilniku za izvrševanje predpisov iz tar. post. 62 taksne tarife zakona o taksah od 30. junija 1925, ur. list št. 269 — predhodnika sta pravilnika z dne 12. nov. 1923, ur. list št. 377 in 378 — odnosno po osnovnih predpisih, ki jih vsebujejo tar. postavke 61—67 taksne tarife zakona o taksah iz leta 1923, je docela izpremenjeno dotlej veljavno obrtno pravo, ki se tiče gostilniškega in kavarniškega obrata, zlasti v pokrajinah izven nekdanje Srbije in Črne gore.

Odveč bi bilo, te izpremembe izčrpno naštevati, vendar bodi naj nekaj navedenih. Zadevni obrati se dele poslej na: gostilne, kavarne, hotele, hane in restavracije (pivnice), od kojih ima vsak svoj obseg (člen 1 pravilnika o gostilnah); dalje imamo točilnice v zadevnih trgovinah, omejene na točenje alkoholnih pijač stoječim gostom in na ven. — Za pričetek izvrševanja obratovalnic iz člena 1 pravilnika¹ s točenjem alkoholnih pijač na drobno je potrebna pridobitev krajevne pravice (temelji na kraju in zgradbi; dobi jo le hišni lastnik), osebnostne in točilne pravice. Za vsako teh pravic je treba plačati posebno takso. — Odločujoče oblastvo v I. stopnji ni več

¹ Pod označbo pravilnik je mišljen v naprej vedno pravilnik o gostilnah in kavarnah.

okrajno (srezko) poglavarstvo, marveč v I. stopnji redoma odloča veliki župan ali celo minister za notranje pose.

S temi in drugimi določbami so razveljavljene stvarne določbe obrtnega reda. Te veljajo le še za obrate, v katerih se ne točijo alkoholne pijače (brezalkoholne gostilne, izkuhi).

Tako so predpisi glede gostilniškega in kavarniškega prava spričo označenih določb v taksnem zakonu, zlasti pa v pravilniku (z nič manj kot 108 členi) napram jasnim in točnim določbam obrtnega reda, veljavnega na ozemlju bivše Avstrije, izdatno razširjeni, komplicirani, pa tudi — poslabšani.

Pravilnik se sklicuje, kar ustreza predpisu člena 94 zadnji odstavek ustave, na zakonsko pooblastitev v tar. post. 61, 62 in 63 taksne tarife zakona o taksah, ni torej moči vobče odrekati mu veljavnosti. Toda v nastopnih vrsticah hočem posamezne določbe pravilnika pravno preizkusiti in oz. dokazati njihovo neveljavnost.

I. Pravno pomemben je člen 55 tega pravilnika. Vsebuje 1. določbe, ki jih imajo že drugi zakoni in 2. nove določbe. K prvemu delu spadata prepovedi pod točko a) in d), t. j. prepoved točiti alkoholne pijače ob določenih dneh in prepoved »dovoljevati v obratovalnici hazardne igre kakor tudi dopuščene igre za večje zneske«. To je nepotrebno ponavljanje, ker gre tu za prepovedi oz. prestopke, ki so že v drugih zakonih (zakon o volitvah narodnih poslancev, zakon o oblastni in sreski samoupravi, § 522 k. z.). Sicer pa pravilnik zadevnih zakonov v celoti niti ne navaja. Tako je zaisto izpuščen § 23 občinskega volilnega reda za Slovenijo, ki ima enako prepoved točenja alkoholnih pijač ob volitvah. Na drugi strani pa je določba o prepovedi dovoljevanja dopuščenih iger za večje zneske vsaj v formalnem oziru nekaj novega.

Drugi del gornjega člena obsega tele prepovedi: pod b) dajati alkoholne pijače notoričnemu pijancu ali že pijanemu gostu; pod c) osebam pod 18 leti, najsi so v družbi odraslih oseb, pod č) odrekati jedi gostu zato, ker ne pije alkoholnih pijač.

Te določbe so v formalnem oziru nove, po vsebini pa jih poznamo že iz naredbe notr. ministra z dne 13. nov. 1919 Ur. list št. 752 o omejitvi točenja alkoholnih pijač. Ta naredba

je sicer ob veljavo, ker ni bila predložena po členu 130 ustave postavodajnemu odboru, vsebinsko pa je s členom 55. pravilnika večinoma vzpostavljena, dasi manjka zlasti določba o prepovedi točiti žganje ob nedeljah, na predvečer in drugi dan. Ko je postalo jasno, da gornja naredba ne velja več, so okrajna glavarstva večji del na pobudo pokrajinske uprave izdala temeljem § 54 obrt. reda odredbe, enake označeni min. naredbi, vendar pa je bila izpuščena določba o kaznivosti dejanja »kdorkoli se javno zaloti v pijanem stanju«; to pa zato, ker za tak delikt ni bilo zakonske osnove v § 54 obrtnege reda, s katerim se je utegnilo le izvrševanje obrta kot takega urediti.

Te odredbe srezkih poglavarjev so po določbah v členu 55 pravilnika pravzaprav razveljavljene, vendar pa je moči njihovo še nadaljno veljavnost zagovarjati s tem, da so širše (obsegajo i prepoved točiti žganje ob nedeljah) in v celem ne nasprotujejo besedilu pravilnika: vrhutega pa vsebujejo kazensko sankcijo, katero ustanovitev člen 95 odstavek 2. pravilnika za slične delikte šele predvideva. Predpisi člena 55 pravilnika pod točkami a, b, c, d veljajo i tako za obratovalnice po členu 82 kakor za one iz člena 1.

II. Dovoljenja za prireditve in godbo. Sem prištevamo: a) diletantske gledališke predstave; b) koncerte, predavanja itd.; c) javne plese in godbene zabave.

Po določbah členov 56 in 58 pravilnika so za izdajo teh dovoljenj pristojna »upravno-policijska« (politična) oz. »upravna državna oblastva I. stopnje«. S tem bi bila izključena vsaka pristojnost občinskega oblastva. Toda to ne more obveljati. Res je obsežena v tarif. post. 61 taksne tarife zakona o taksah (pripomba 3) pooblastitev za izdajo vseh natančnejših odredb po osrednji državni upravi, toda šlo bi predaleč, ako bi bilo raztegnjeno to pooblastilo tudi na poljubno izpreminjanje pristojnosti med poklicanimi oblastmi potom uredbe.

Zato sem mnenja, da veljajo v tem pogledu še vedno stari predpisi in zakoni — samo *lex posterior derogat priori* — tako, da so pristojna: za izdajo dovoljenj za diletantske gledališke predstave srezka poglavarstva (gledališki red iz leta 1850);

za izdajo osebnih dovoljenj za proizvodnjo raznih javnih proizvodov in prednašanj redoma veliki župan za svoje okrožje, za izdajo nadaljnjega dovoljenja za okraj ali njegov del srezki poglavar, dočim izdaja dovoljenja za posamezne, po času in lokalu določene prireditve te vrste županstvo (dekret dvorne pisarne od 6. jan. 1836, zbirka pol. zak. zvezek 64 št. 5 oz. min. ukaza od 25. nov. 1856 št. 322 in 9. okt. 1883 k št. 223 iz l. 1882, § 8 zakona od 19. maja 1868 drž. zak. št. 44); podeljevanje dovoljenj za javne plese in godbene zabave pa gre po obstoječi zakonodaji o občinah tem v lastnem področju, ker gre le za posebno vejo npravstvene policije.

Mojemu naziranju tudi ne nasprotuje določba tarif. post. 99 taksne tarife (zakona o taksah), ki se glasi v izvlečku: Za dovoljenje krajevnega političnega oblastva ali občinskega, kjer ni političnega (raznih prireditev) se plačuje taksa 5 Din. Ta določba ima zgolj fiskalni pomen, ker bi se v primeru, da naj se izpremeni pristojnost oblastev v stvari, pač drugače glasila.

III. Prestopki in njih kaznovanje po pravilniku.

Med prestopke spada:

1. Otvoritev obratovalnic (s točenjem alkoholnih pijač) iz člena 1 pravilnika v zgradbi, ki nima krajevne pravice (členi 88, 89, 90);

2. Otvoritev obratovalnic s točenjem alkoholnih pijač (obratovalnice po členu 1 in 82) brez osebne pravice (člen 94);

3. Prestopki ostalih predpisov po pravilniku.

Kazensko sankcijo k prestopku pod 1 vsebuje člen 88 prevzeto iz tarif. post. 61 taksnega zakona pod pripombo 2 (vplačilo redne takse, torej najmanj 2000 Din in globa od 1000—3000 Din). Kazenska sankcija za prestop pod 2 pa je (plačilo redne takse 200 Din in globa v trikratni izmeri takse) postavno upravičena le v zvezi s členom 52 taksnega zakona, ki ga člen 94 pravilnika tudi navaja. Tarif. postavka 63 taksne tarife zakona o taksah namreč ne obsega nobene kazenske sankcije, sama splošna pooblastitev v njej, v pripombi, da vse

druge natančnejše odredbe predpiše minister (za notranje zadeve sporazumno z min. za finance) s pravilnikom, pa ne zadostuje, ker bi potem uredba (pravilnik) presegala okvir, določen ji v členu 94 ustave.

Gleže kaznovanja prestopkov pod 3) pa pravi člen 95 pravilnika, da se kaznujejo po ustreznih predpisih zadevne krajine, ako pa takih ni, naj uporabi upravno oblastvo zakonsko pooblastitev za izdajanje občnih naredb in predpiše sankcijo. Taki prestopki so torej kaznivi po min. naredbi od 30. sept. 1857 drž. zak. št. 198 oz. po § 131 obrt. reda (v področju njune veljavnosti).

Kdaj je podan prestopok po členu 88 in 94?

Tu trdim, da bi šla politična (obrotna) oblastva predaleč, ako bi kaznovala vsak primer prodaje oz. točenja alkoholnih pijač proti odškodnini. Dobili smo med drugim že ovadbe: »Fantje so prišli vasovat k dekletom, spili so tam nekaj vina ali žganja (n. pr. doma pridelanega) in ga tudi plačali, oz. pustili denar na mizi.« Za tako razveseljevanje mladine kaznovati točilca z globo 3800 Din, bi bilo pač prehudo. Označena člena govorita jasno o otvoritvi obratovalnice in zadevna določba v tarif. postavki 61 taksnega zakona o otvoritvi podjetja. O tem pa utegnemo govoriti smiselno s členom 1 zadnji odstavek ter s členi 18, 19 in 20 pravilnika le, kadar:

1. posvedočuje prestopnik namen, točiti alkoholne pijače, proti odškodnini brez dovoljenja in se to 2.) vrši v splošno pristopni zgradbi, ki kaže po opremi (priprava posodja itd.), da gre za otvoritev obratovalnice. Gornji prestopok torej nikakor ni podan, ako je bilo točenje alkoholnih pijač, zlasti v mali množini, izvršeno le o priliki, torej ne večkrat, dasi proti odškodnini.

Potemtakem je vprašanje, ali gre v enakih slučajih vsaj za dohodarstveni prestopok v smislu pravilnika za izvrševanje predpisov iz tarif. post. 62 t. t. zakona o taksah, ker je pod točenjem in prodajanjem alkoholnih pijač razumeti večkratno dejanje ali pa vsaj prodajo v večjih množinah. Ako razlagamo stvar tako, potem bi odpadlo tudi kaznovanje po finančnem oblastvu v teh primerih.

IV. Pristojnost 3 stopenj.

Člen 58 točka a in člen 99 pravilnika obsegata določbo: V stvari dovoljevanja godbe in v kazenskih primerih po členih 88, 89, 90, 91, 94 se sme vložiti pritožba zoper razsodbo državnega upravnega oblastva I. stopnje (večinoma srezkega poglavarja) na velikega župana ali (v Beogradu) na mestnega upravnika, zoper odločbe teh pa na ministrstvo za notranje posle, čigar odločitev je izvršna.

Te kompetenčne določbe o pristojnosti so v ostrem nasprotju z določbo člena 18 zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih. Po tem zakonskem predpisu imamo v rednem upravnem postopku absolutno le dve stopnji. O tem sem razpravljal v članku: Koliko upravnih instanc imamo in kakšne? priobčenem v »Slov. Pravniku« št. 11—12 iz leta 1924. S tem zakonom določene omejitve upravnih stopenj bi se bilo moralo zavedati tudi ministrstvo in jo upoštevati v svojem pravilniku. Ker je ni, je spričo pravila, da je zakon nad uredbo, smatrati za neveljavno ustanovitev tretje stopnje v gornjih primerih.

Sklep.

Pravilnik o gostilnah in kavarnah je torej iz zakonsko-tehničnega stališča, kakor vidimo, površen, netočen in postavlja na mesto jasnih določb obrtnega reda, veljavnega n. pr. v Sloveniji in Dalmaciji, nove, večkrat nepotrebne in razblinjene določbe, ki so v veliki meri zamotale obstoječe smotreno pravo.

V socialnem oziru pa je pravilnik naravnost škodljiv, ker je v zvezi z določbami tar. post. 62 taksne tarife zakona o taksah (pripombe 2, 3 in 4) omogočil raznim našim trgovinam, da postanejo vinarne in žganjarne, in tako preti nevarnost, da bo vsa država sama velika točilnica alkoholnih pijač. Res so se izbili za fiskus novi dohodki, toda to je bilo moči doseči tudi s posebnim, samo na finančno polje segajočim zakonom in pravilnikom brez izpremembe točnih določb obrtnega reda in brez tolikega oškodovanja za npravstveno in treznostjo gibanje.

Književna poročila.

(Izjava.) V letošnjem »Slovenskem Pravniku« na str. 43 in 44 so v književnih poročilih gospoda drja. Franceta Goršiča opazke, ki naj presojajo delovanje ljubljanske univerze, posebej juridične fakultete. Po dobljenih informacijah smo uverjeni, da so te opazke neosnovane, in nam je žal, da so zašle v naše glasilo. **Odbor društva »Pravnika«.**

Dr. Alexander Graf zu Dohna: *Recht und Irrtum. Zwei Kernprobleme der Verbrechenslehre. Bensheimer-Mannheim, 1925. Str. VII + 32.*

Pisatelj je napisal že pred 20 leti lepo študijo o pojmu »protizakonitosti«. Odtlej se oglašča večkrat v strokovnih listih o tem načelno-važnem vprašanju. O priliki presojanja uradnega osnutka za nemški kazenski zakonik (1925) je zopet povzdignil glas za svoje od nekđaj zastopane nazore. V prvi razpravi o vzrokih opravičbe zahteva pojmovne jasnosti na podlagi metodološko utrjenih stavkov: 1. Izpolnjevanje pravne dolžnosti ni nikoli protizakonito. 2. Uporaba pravice ni nikoli protizakonita. 3. Od dveh kolidirajočih interesov se sme uveljaviti višjevredni na stroške manjvrednega. 4. Dejanje, ki služi vzdrževanju pravne dobrine, ne more istočasno nasprotovati normi, ki hoče to dobrino ščititi. 5. Uporaba primerne sredstva za dosego svrhe, ki je po pravnem redu priznana, ne more biti protipravna. 6. Privolitev oškodovanega izključuje protipravnost oškodbe, kolikor ta privolitev ne krši dobrih šeg. Glede tega prvega dela brošure lahko pristanemo, da ima pisatelj do malega prav: Edino nazor, da je čin, ki je bil storjen v stanju skrajne sile (»stiske«), lahko: ali vzrok izključitve krivde ali vzrok izključitve kaznivosti, se nam ne zdi logično stringentno izveden. V drugem, vprašanju z mote posvečenem delu brošure zastopa Graf zu Dohna misel, da je pojem zmote le enoten, ker se pojem pravne zmote in pojem dejanske zmote ne izključujeta, ampak stojita formalno v medsebojni zvezi; saj je zmota glede neeksistence pravne norme le zmota o onem delu kazenskega dejanskega stana, ki je a priori pogoj tega dejanskega stanu. Dejanska zmota da je pravna zmota vsled neznanja dejanskih okoliščin. Dejanske okolnosti pa so znaki zakonitega dejanskega stana. V tem pravcu zahteva pisatelj, da naj se revidira dotična snov v osnutku kazenskega zakona. Nam se pa zdi, da ostane navzlic temu vse pri starem. **Dr. Metod Dolenc.**

Dr. Feodor Taranovski: *Dušanov Zakonik i Dušanovo carstvo. Novi Sad. 1926. Izdaja Matice Srpske, zv. 12—13. Str. 37.*

Srpska Matica (Novi Sad) izdaja popularna predavanja za narod. Naznanjena brošura je tako izdanje, in sicer popularno v najboljšem smislu besede. Avtorjeva razprava je zanimivo pisana, poučna in stoji na višku znanosti. Pogrešamo z ozirom na mnogobrojne citacije iz Dušanovega zakonika nekoliko razlage, kako je prišlo do oblike besedila, ki ga avtor uporablja; kratko zgodovino virov bi bilo pač umestno podati. O pojedinih trditvah bi se dalo mestoma diskutirati; včasih avtor to sam naznači, da izrazi mnenje o podvomljajoči obliki, včasih pa to opušča.

Omejil se je Taranovski strogo na ustavni del snovi, niti uprave države ni docela obrazložil, finance in vojaštvo šo za to premedlo izdelane. Prav tako pa je prikazal nasprotje med starim in na novo ustanovljenim pravom v zakoniku in pa stanovsko naravo Dušanove države. Primerjanje z ruskimi in — deloma — germanskimi pravnimi razmerami, dalje naslanjanje na gledišče nekih francoskih enciklopedistov lepo zaokroža podano sliko. Mislimo, da smemo toplo priporočati našim domačim založbam izdajo razprave Taranovskega v slovenščini. Mnogo jih je, ki bodo rajše čitali v domačem jeziku, z latinico pisano izdajo. Potrebno pa bi bilo, da bi se naši srednji sloji spoznali vsaj približno z veličino pomena srbskega srednjeveškega carstva. Avtorju naznanjene knjižice pa bi priporočali, da naj nadaljuje svoje delo in kmalu izda nadaljevanje, ki prikaže še zasebnopravne razmere Dušanove države v poljudni obliki.

Dr. Metod Dolenc.

William Stern: Jugendliche Zeugen in Sittlichkeitsprozessen, ihre Behandlung und psychologische Begutachtung. Ein Kapitel der forensischen Psychologie. 1926. Verlag von Quelle & Meyer. Str. XI. + 193.

Avtor, profesor na univerzi v Hamburgu, je poznati strokovnjak, ki se bavi s psihologijo otrok in mladine, osobito z ozirom na seksualni problem. Imenujejo ga »ustanovitelja diferencialne psihologije«. Tudi tu oznanjeno delo se giblje v isti meri; saj je delo drugi del zbornika »Reifende Jugend«. Njegova osnovna misel, da je v pogledu psiholoških dejstev mladino presojati iz drugačnih vidikov kot odrasle osebe, je brez dvoma pravilna, seveda za življenje poznavajočega, mislečega sodnika ne pomenja nič novega. Kar je v resnici dobrega in koristnega v tej knjigi, je pač Sternova teza, da ni samo zločinca, ki še ni dorasel, ampak tudi enako pričo po drugih vidikih presojati, nego odrasle priče. Kjer pa uči ali vsaj priporoča Stern, da naj se pritegnejo pri zaslišavanju mladostnih, posebno pubertetnih priče posebni izvedenci, mu ne bi mogli brezpogojno slediti. Ali gre za patološke pojave, za katere že imamo psihiatrične strokovnjake, ali pa ne gre za take pojave, potem je sodnik lahko sam tako spreten kakor tak »specijalist za zaslišavanje mladostnih prič«, ki ga zahteva Stern. Saj nam niti ne pove, kakšne specijalne studije naj ima takle specijalist. Kar bi mi zahtevali in smo že ponovno zahtevali, more biti le poglobitev pravnega studija na univerzi in v prvih letih prakse v psihologični smeri. Stern to, kar smo ravnokar povedali verbis expressis pobija, češ vedno še ostanejo primeri, v katerih izobrazba jurista ne zadostuje in treba strokovnjaka, ki si je zastavil izsledbo duševnih dogodkov za življenjsko nalogo. Pa ta ugovor očitvidno ne drži, ker si stavi lahko tudi jurist-sodnik, advokat itd. ravno takó življenjsko nalogo.

Knjiga se deli na dva glavna dela, prvi (80 str.) vsebuje »Text«, v drugem (113 str.) so »Belege« t. j. mnenja iz praktičnih slučajev; v dodatku je navedena zelo obširna literatura. Čitanje knjige ni baš prijetno, ker se tekst nanaša na dokaze in na literaturo samo s številkami, pod katerimi se nahajajo te v drugem delu; iskanje je zamudno in niti ne čisto

zanesljivo, ker čitatelj marsikdaj ne ve prav, kje naj bo misel iz teksta v drugem delu zasidrana.

Iz vsebine teksta naj povzamemo le glavno razdelitev mladostnih priče: kronično ogrožene, od tujih oseb oškodovane priče, priče vzgojevalne skupnosti (rodbina, šola), priče po vidu in sluhu. Za vse te vrste mladostnih prič navaja avtor opasnosti zaslišavanja. Kdor ima opraviti v praktičnem poklicu s primerom seksualnega delikta iz šole, vzgajališč in slično, bo gotovo rad študiral Sternovo delo, osobito bodo to seveda zagovorniki.

Dr. Metod Dolenc.

Prof. Ž. Perić: Unifizierung der Strafgesetzgebung im Königreich der Serben, Kroaten und Slovenen (Jugoslavien), Heidelberg 1926 (Posebni odtisec iz »Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform«, str. 257—274.)

Vsako delo, ki hoče seznaniti imozemstvo o naših pravnih prilikah, radi pozdravljamo. In tako tudi pričujočo razpravo! Žal, da ne bo dala popolne slike naših razmer. Ne omenja razen razširjenja glave IX. in X. srbskega kaz. zakona in vojaškega kaz. zakona ter kazensko-pravdnega reda nobenega zakona kazenskopravne vsebine, ki bi bil izdan v naši državi. Tako avtor zlasti ne omenja zakonov kazenske vsebine, izdanih koncem leta 1921 in začetkom leta 1922, ne omenja celo zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi ter zakona o tisku. (Morda je bila razprava pisana še pred letom 1925, ali če je izšla šele leta 1926, bi bilo pač kazalo, da bi se stvar še v krtačnem odtisku popravila.) — Tudi pri naštevanju posameznih stranskih kazenskih (materijalnih in formalnih) zakonov, se omejuje avtor le na nekatere. Seveda je bilo radi omejenega prostora nemogoče naštefi vse stranske zakone, a če se že naštevajo, se ne bi smeli izpustiti nekateri važni zakoni, kakor n. pr. zakon o pogodni obsodbi na bivšem Hrvatskem, I. kazenskopravna novela iz leta 1867 na teritoriju bivše Cislajtanije itd.

Avtor navaja dalje, da daje čl. 130 ustave zakonito veljavo vsem uredbam, ki so se izdale od ujedinenja do proglasitve ustave. Potrebno bi pač bilo, da bi se navedli vsaj glavni utesnjevalni momenti. — Napačno sliko o naši kazenski zakonodaji, kolikor se tiče razširjenja glave IX. in X. srbskega kaz. zakona mora dobiti iz razprave vsakdo, ki ni o tem informiran. Avtor namreč trdi, da se je razširil na vso državo splošni del srbskega kaz. zakona in da je neprilичno, da veljajo še danes posebni deli posameznih prečanskih kaz. zakonov, obenem s splošnim delom srbskega kaz. zak. Avtorju je pač ostalo v peresu, da je razširjen splošni del srbskega kaz. zak. le v toliko, kolikor se sodi o deliktih iz glave IX. in X. srb. kaz. zak. in tudi ni omenil, da ob konkurenci kazenskih norm veljajo odredbe splošnega dela tistega zakona, ki je milejši. Pripombo avtorjevo, da obravnava projekt kaz. zakona skoro vse mladostnike, ki še niso dosegli 18. leta, enako, bi bilo dopolniti z zelo važno odredbo, da se oni mladostniki, ki so v poboljševalnici po 16. letu storili zločin, kaznujejo kakor starejši mladostniki od 18. do 21. leta. — Avtorjeva trditev, da se je način izvršitve smrtne kazni, t. j. obešenje, prevzel v načrt iz

avstrijskega kaz. procesa, pač ni točna, ker jasno izhaja iz motivov, da se je baš ta način usmrtnitve prevzel le radi tega, ker je po mnenju mnogih znanstvenikov najbolj human. Iz pravnoterminološkega stališča pa se ne bi smela v razpravi identificirati pogojna obsodba in pogojni kazenski odlog. — Pri vprašanju izvršitve kazni po novem načrtu, se omejuje avtor le na določbe tega načrta in ničesar ne omenja o obstoječem in že publiciranem načrtu zakona »o izvrševanju kazne lišenjem slobode«, ki hoče uvesti irski progresivni sistem. Kot izjemo od zakonitega dokaznega pravila, veljajočega v srbskem kaz. procesu, citira avtor srbski zakon o poroti tako: »Das Gesetz über die Jury (Schöffen)«; ne da bi objasnil, da srbska porota v tehničnem smislu besede ni ne eno ne drugo. Če pa se trdi, da je načrt kaz. pravnega reda prevzel akuzatorno načelo, namesto starega »že po sedanjem srbskem k. p. r. odpravljenega« inkvizitorskega načela, velja pač to za razprave pred »poroto«, inace pa ne. Saj pravi n. pr. Marković v svojem »Učbeniku srpskog krivičnog postupka«, ki ga je letos izdal, da je srbski kaz. proces zasnovan na inkvizitorskem načelu!

Avtor je morebiti mestoma z naštevanjem številne literature in z več ali manj znanimi teoretičnimi in filozofskimi razmotrivanji šel preko meje, ki si jo je začrtal z naslovom, a na drugi strani pa, kakor navedeno, opustil nekatere zelo važne stvari. Ipak doprinese razprava tako uglednega pravnika brez dvoma mnogo k razumevanju naših pravnih razmer v inozemstvu.

Dr. Hinko Lučovnik.

Walther Rode: Österreichs fröhliche Agonie. Streitschriften und Pamphlete. Wien, Leipzig 1926. Verlagsanstalt Dr. Jahn und Dr. Diamant. Str. 100, cena 5 S. 12 g.

Znani dunajski odvetnik in »ognjevitvi zagovornik« dr. Walter Rode je tekom desetletja v dnevnem časopisju napisal precej člankov satirične vsebine, pa je sedaj začutil potrebo, da jih zbere v posebno knjigo in vrže na književni trg. Vzbudil je mnogo zanimanja, jurist — predvsem pri nejuristih, in to ne samo v Avstriji, ampak tudi v Nemčiji. Razni večji listi so prinašali oznanila teh zabavljic, seveda ne vemo, ali je to izviralo iz pravega znanstvenega zanimanja ali je bila to le radi razpečavanja naročena stvar. Pa bilo temu kakor hoče, kdor ima željo videti avstrijske pravne in socialne prilike v spačenih, pretiranih slikah, ki so pač drastično-prikupno pisane, naj si knjigo prečita; ne bo mu žal — zabave. Za nas prikazujemo to knjigo ne samo zato, ker je eden izmed člankov naslovljen »Der Schlossberg von Laibach im Kriege«, ampak prav posebno zato, ker se največ izmed teh 25 člankov še dandanes tiče tudi naših slovenskih pravnih in sodiščnih razmer. V pojedinosti se ne spuščamo. Rode hoče biti pač teoretični pravni nihilist, kar ga naj v praksi dviga nad vrsto svojih »navadnih« tovarišev v poklicu. In baš to mu je za praksó pač všeč, tako si razlagamo postanek naznanjene knjige.

Dr. Metod Dolenc.

Felix Halle: Anklage gegen Justiz und Polizei. Zur Abwehr gegen das proletarische Hilfswerk für die politischen Gefangenen und deren Familien. Moser Verlag Berlin 1926. Str. 98.

Pred dvema ali tremi meseci je dr. Simons, predsednik najvišjega sodišča Nemške republike, na nekem javnem zborovanju jasno priznal, da gineva zaupanje ljudstva v državna sodišča, osobito kazenska. S tem je bilo od najpristojnjšega činitelja potrjeno, kar smo že večkrat prej čitali po dnevnem časopisu. Mislili pa smo, da gre vobče le za nemškonacijonalno pristranost v prid tistim, ki jim lebdi še vedno pred očmi nemško cesarstvo pod egido Hohenzollernske dinastije. Ko smo čitali v nekem pravniskem listu naslov naznanjene brošure sicer skoro neznanega pisatelja Feliksa Halleja, omislili smo si to delo, da vidimo, kako stališče zavzemajo antagonistih teh nemškonacijonalnih pristašev glede justičnih razmer in kako ga utemljujejo. Seveda iz naslova nismo mogli sklepati nato, da pomenja »proletarisches Hilfswerk« institut R. H. D. (Rote Hilfe Deutschlands), ki je bila l. 1921 ustanovljena od komunistične strani, čeprav ne — komunistične stranke. Kajti uvodoma nam brošura slovesno izjavlja, da je R. H. D. nadstrankarska institucija nemškega delavstva, ki ima nalogo dajati pravniško pomoč politično preganjanim, podpirati žene in deca radi političnih deliktov zaprtih (oskrbuje že dva velika dečja deca), boriti se za amnestijo političnih jetnikov in za temeljito izboljšanje sedanjega sistema izvrševanja kazni. V resnici čitamo začetkom brošure proklamacijo »kuratorija za dečje domove rdeče pomoči«, po kateri naj bi vsebina vsemu svetu glasno pričala, kakšnim pregonom od strani državnih oblastev je R. H. D. izpostavljena, a ta proklamacija je podpisana od velikega števila javnih delavcev, umetnikov, publicistov; med njimi čitamo imena kot Karin Michaelis, prof. Max Reinhardt, Walter Hasenclever i. dr. Koncem brošure je založba dala natisniti nekaj izjav o vsebini brošure s faksimiliranimi podpisi, ki izražajo vseskozi simpatije z započetim delom, a izjave so podali med drugim možje kot prof. dr. Albert Einstein, prof. Hans Baluschek, sanitetski svetnik dr. Magnus Hirschfeld, pisatelja Heinrich in Thomas Mann i. dr. Pod temi zunanji auspicijami treba akciji, ki jo vodi brošura, četudi stremi v prvi vrsti za cilji današnjemu društvenemu redu sovražne, razvratne politične stranke, pripisavati važen pomen in motriti njene dokaze povsem stvarno. V tem pogledu se je avtor pač sam zavedal, da ne bi bilo dovolj podajati svoje pritožbe in obtožbe v obliki običajne polemike; ponatisnil je vse dokumente raznih oblastev od kraja do konca dobesedno. Na kakšno potvorenje dokumentov ni misliti. Sicer je tekst brošure pisan v največjo umerjenostjo in stvarnostjo. Tem bolj se nas mora torej lotevati nekakšna groza, ko čitamo, kako so javna oblastva, med njimi tudi kazenska sodišča, zavijala zakonita določila, kako pobijala jasna načela weimarske ustave s policijskimi odredbami iz dobe pred 50 leti, ko je cvelo reakcionarstvo, — vse v zdaj prozornem, zdaj prikritem namenu, R. H. D. uničiti. Seveda Feliks Halle ne šteti s primerami, kako čisto drugače so postopala oblastva pri hackenkrenzlerskih morilcih... Skratka, brošura nam je odprla vidike, da se razgledamo po breznu nemške justične mizerije in sedaj lahko razumemo, da se dr. Simons ni mogel izogniti — pripoznalni izjavi nezaupanju ljudstva napram justici! — Brošura hoče biti

menestekel — za nemške razmere. Koristno pa bi bilo — radi profilakse, da jo čitajo tudi naši državniki, katerim je do tega, da ostani v veljavi stari rek: *justitia fundamentum regnorum*. **Dr. Metod Dolenc.**

Celso Cavalieri: Propisi o činovnicima i ostalim državnim službenicima građanskog reda. Vlastita naklada. Zagreb 1926. Str. 334. Cena 95 Din.

Pod naznačenim naslovom je izdal gd. C. Cavalieri, predsednik upravnega sodišča v Zagrebu, zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih od 31. julija 1923. Knjiga je izšla v obliki tolmača, ki je posebno zadnji čas precej priljubljena; posameznim členom zakona so pridejane avtorjeve pripombe in pojasnila. V teh pripombah razlaga pisatelj pregledno, jasno in več ali manj obširno zakonski tekst, uporabljajoč pri tem vse dotlejšnje odločbe državnega sveta in glavne kontrole. Knjiga je narastla tako do precejšnjega obsega, zlasti ker so ji pridejane tudi pozneje izdane izvršilne naredbe. Tudi ta doslej najobširnejša knjiga o činovniškem zakonu kljub obsežnosti vendar še ni popolna, ker je v vsaki pokrajini še dokaj partikularnih določb o poedinih granah činovniškega stanu, katerih pisatelj v tolmaču ni omenil, vendar nadkriljuje to delo daleko druga izdanja činovniškega zakona. Zato knjigo toplo priporočamo, razjasnila bo marsikatero nejasnosti in pokazala pravi pot pravilni interpretaciji. **Dr. R. S.**

Spomenica na drugi Kongres pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Ljubljani od 9. do 11. septembra 1926 godine. Str. 275. Izdalo društvo »Pravnik« u Ljubljani. Cena 32 Din.

Knjiga je dokument dela, izvršenega na lanskem pravniškem kongresu v Ljubljani. Popisuje podrobno vsa pripravljala dela in potek zborovanja v skupščini, nato pa prinaša v celoti vse referate, debate v sekcijah pa v velikih potezah. Knjigo bi si moral omisliti vsak pravnik, kdor zasleduje razvoj institucije pravniških kongresov, ki morajo postati prej ali slej važen faktor pri zakonodajnem delu v naši Kraljevini.

Anton Mrkun: Alkoholno vprašanje. Ljubljana. 1927. Str. 160. Cena 28 Din.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca aprila 1927.

Osebnosti. Imenovani so: dr. Vladimir Golja za svetnika pri višjem deželnem sodišču v Ljubljani, dr. Rudolf Sajovic za svetnika pri deželnem sodišču v Ljubljani, za sodnega svetnika in predstojnika okrajnega sodišča dr. Aleksander Poznik v Ptuju in dr. Slavko Šumenjak v Murski Soboti; za sodnike: dr. Fran Suhadolnik v Ptuju, Zvonko Dokler v Kočevju, Janko Müller v Konjicah, Fran Stefanciosa v Ptuju in Metod Komotar v Murski Soboti. Premeščena sta okrajni

sodnik dr. Vladimir Travnar v Maribor in sodniki dr. Ivan Mak v Gornji grad. Za sodnike v območju viš. dež. sod. ljublj. so imenovani: Fran Slabe, Peter Malavašič, Karel Potrato, dr. Ivan Bizjak, Stanko Schweiger in Ferdinand Kvas. Za pravne praktikante so postavljeni: Vinko Rautner, Slavko Pelc, Alojzij Rant, Fran Logar, Karel Pleiweiss, Miroslav Dev, Andrej Mišek, dr. Stojan Bajić, Vladimir Punčuh, Vladimir Kraut, Anton Šporn, dr. Hinko Lučevnik, Jernej Stante. Za vladna tajnika sta imenovana dr. Josip Tomšič v Krškem in Ivan Legat v Ljubljani; premeščena sta vladna tajnika dr. Tina Čuš v Kočevje in dr. Janko Šiška v Krško. Za višji. admin. svetnika pri direkciji šum v Ljubljani je imenovan dr. Anton Mrak. — Notar Števo Šink je premeščen v Skofjo Loko, dr. Mile Jenko v Kozje; za notarje so imenovani Jakob Kogej v Šmarju pri Jelšah, Franc Rant v Velikih Laščah in Jožef Vimpolšek v Kostanjevici. — Odvetniško pisarno so otvorili: dr. Alojzij Remec v Ptuj, dr. Franc Ženko v Kranju, dr. Karel Kieser v Mariboru, dr. Viktor Vovk v Ljubljani; preselil se je v Maribor dr. Ivan Sket. — V pokoj so stopili: načelnik Janko Kremenshek, dvorni svetnik Ivan Tekavčič, višji ravnatelj Matija Zamida, ravnatelj dr. Fran Zbašnik, vladni svetnik Fran Lasič, okrajni sodnik Karel Benič, finančni svetnik dr. Erih Mühleisen. Izvrševanju odvetništva se je odpovedal dr. Viljem Nemethy v Dolnji Lendavi. — Umrli so: odvetniški kandidat Edvard Horak, podpredsednik okrožn. sodišča Josip Fon, sodni svetnik Jože Tekavčič in upok. višji finančni svetnik Pavel Jerovec.

Kronika društva »Pravnika«. Na glavni skupščini dne 28. januarja 1927 izvoljeni društveni odbor se je konstituiral tako: načelnik: dr. Danilo Majaron, njega namestnik: dv. sv. Božidar Bežek, tajnik: dr. Rudolf Sajovic, blagajnik: dr. Ignac Rutar, knjižničar: dr. Josip Krevl, odborniki: dr. Metod Dolenc, dr. Leonid Pitamic, dr. Hubert Souvan, dr. Juro Hrašovec, dr. Mirko Grasselli, ds. sv. Anton Kuder. Nadzorstvo društvenega glasila: dr. D. Majaron, dr. M. Dolenc in dr. L. Pitamic. — Društvo je priredilo o osnutku novega avtorskega zakona 4 predavanja. Predavala sta gd. univ. profesor dr. Stanko Lapajne trikrat, in sicer: 1. dne 11. februarja o »Uvodnih določbah in obihh predpisih«, 2. dne 23. februarja o »Vsebinsi avtorskih pravic«, 3. dne 17. marca o »Trajanju avtorskih pravic, civilni zaščiti in prehodnih ter sklepnih določbah«, enkrat je predaval gd. univ. profesor dr. Metod Dolenc, in sicer dne 4. marca o »Kazenskopravni zaščiti avtorskih pravic«.

Kronika juridične fakultete v Ljubljani za šolsko leto 1925—1926.

I. S sklepom ministrskega sveta z dne 12. aprila 1926, št. 44.193/I, je bil postavljen dosedanji profesor ruske pravne fakultete v Pragi Aleksander Maklecov za kontraktualnega izrednega profesorja na juridični fakulteti v Ljubljani. Radi skrčenja kreditov za honorarne učne močiter z ozirom na navedeno imenovanje je bil dosedanji honorarni profesor dr. Anton Kremžar koncem poletnega semestra razrešen učnega naloga;

ob tej priliki mu je rektorat izrekel za njegovo delovanje priznalno zahvalo.

II. Za šolsko leto 1925—1926 sta poslovala kot dekan redni profesor dr. Metod Dolenc, kot prodekan pa redni profesor dr. Milan Škerlj.

III. V zakonodajnih odborih ministrstva pravde za pripravljane načrtov za poedine zakone so tekom leta sodelovali redni profesorji dr. Metod Dolenc, dr. Gregor Krek, dr. Rado Kušej, dr. Anton Skumovič in dr. Milan Škerlj.

IV. V zimskem semestru (od 1. oktobra 1925 do 27. januarja 1926) so predavali: red. prof. dr. Anton Skumovič: institucije rimskega prava (3 ure); posest in stvarno pravo (rimsko pravo, 1 ura); civilno pravno postopanje (3 ure); osnovni ustroj izvršilnega postopanja (1 ura); o sodbi (1 ura); red. prof. dr. Rado Kušej: cerkveno pravo: zakonsko in kazensko pravo (4 ure); pravoslavno cerkveno pravo (2 uri); red. prof. dr. Janko Polec: zgodovinski razvoj sedanjega javnega in zasebnega prava: javno pravo (4 ure); zgodovinski razvoj kazenskega prava in sodnega postopka (2 uri); kontr. red. prof. Mihajlo Jasinski: pravna zgodovina južnih Slovanov (4 ure); interpretacija kastavskega in veprinaškega statuta (2 uri); staro rusko kazensko pravo, primerjalno s kazenskim pravom južnih Slovanov (1 ura); red. prof. dr. Gregor Krek: splošni nauki občega državljanskega prava (4 ure); zemljiškopravno pravo (1 ura); red. prof. dr. Stanko Lapajne: dedno pravo (4 ure); obveznosti ex delicto (1 ura); stečajno pravo (1 ura); mednarodno in medpokrajinsko ženitno pravo (1 ura); red. prof. dr. Milan Škerlj: trgovinsko in menično pravo (5 ur); red. prof. dr. Metod Dolenc: kazensko pravno postopanje (2 uri); temeljni problemi kriminalistike (1 ura); »Gorske bukve« kot podlaga slovenskega običajnega prava (1 ura); red. prof. med. fakultete dr. Alfred Šerkó: izbrana poglavja iz forenzične psihopatologije (1 ura); hon. nastavnik ing. Igo Pehani: rudarsko pravo (2 uri); red. prof. dr. Leonid Pitamic: meddržavno pravo (2 uri); ustavopravna veda (4 ure); red. prof. dr. Gjorgje Tasić: ustavopravna veda (sociološki del: država in društvo, 2 uri); upravno pravo (3 ure); filozofija prava (metoda tolmačenja zakona), (1 ura); red. prof. dr. Fran Eller: finančna veda (5 ur); kontr. red. prof. dr. Aleksander Bilimovič: narodno gospodarstvo (4 ure); problemi socialne politike (1 ura); hon. prof. dr. Karel Šavnik: budžetopravna narava davčnih zakonov (2 uri); hon. prof. dr. Alojzij Rant: državno računoslóvje (2 uri); hon. prof. dr. Anton Kremžar: izbrane partije iz posebnega dela avstrijskega materialnega kazenskega prava (2 uri); hon. prof. dr. Rudolf Andrejka: upravno postopanje (2 uri); hon. nast. dr. Fran Vodopivec: občinsko pravo v naši kraljevini s posebnim ozirom na Slovenijo (2 uri). — Seminarje oziroma vaje so imeli profesorji: dr. Krek, dr. Škerlj, dr. Dolenc, dr. Pitamic, dr. Tasić, dr. Bilimovič, dr. Eller.

V. V poletnem semestru 1926, ki je trajal od 3. februarja do 28. junija 1926, so predavali: red. prof. dr. Gregor Krek: rimsko pravo: glavni nauki o poedinih obligacijah s posebnim ozirom na današnje pravo

(1 ura); uvod v pandektno pravo (2 uri); obče državljansko pravo: splošni del obveznega prava (3 ure); zemljiškoknjižno pravo (1 ura); red. prof. dr. Anton Skumovič: institucije rimskega prava (3 ure); civilno pravno postopanje (2 uri); osnovni ustroj izvršilnega postopanja (1 ura); red. prof. dr. Rado Kušej: cerkveno pravo; uvod, viri in ustava (4 ure); zgodovina cerkvenega prava (2 uri); kontr. red. prof. Mihajlo Jasinski: pravna zgodovina južnih Slovanov (3 ure); staro rusko kazensko pravo, primerjalno s kazenskim pravom južnih Slovanov (1 ura); interpretacija kastavskega in veprinaškega statuta (1 ura); interpretacija zakonika Štefana Dušana (2 uri); red. prof. dr. Janko Polec: zgodovinski razvoj sedanjega javnega in zasebnega prava: zasebno pravo (4 ure); zgodovinski razvoj javnega prava v obnovljeni Srbiji (2 uri); red. prof. dr. Stanko Lapajne; obveznosti (posebni del, 2 uri); posamezni delikti in quaside likti (1 ura); pravo volila in dolžnega dela (1 ura); pravne grane: posestrime mednarodnega zasebnega prava (1 ura); red. prof. dr. Milan Škerlj: menično in čekovno pravo (3 ure); trgovinsko stvarno in obli gacijsko pravo (2 uri); red. prof. dr. Metod Dolenc: kazensko pravdno postopanje (4 ure); «Gorske bukve» kot podlaga slovenskega običajnega prava (2 uri); hon. prof. dr. Anton Kremžar: izbrane partije iz materijalnega kazenskega prava (2 uri); red. prof. dr. Alfred Šerko: forenzična psihopatologija (2 uri); hon. nast. ing. Igo Pehani: rudarsko pravo (2 uri); red. prof. dr. Leonid Pitamic: ustavno pravo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (4 ure); meddržavno pravo (1 ura); ustavnopravna veda (1 ura); red. prof. dr. Gjorgje Tasić: ustavnopravna veda (2 uri) in sicer: pravna teorija o državi (1 ura); zgodovina srbskega ustavnega prava (1 ura); upravno pravo (3 ure); filozofija prava (rezultati francoske pozitivistične sociologije v kazenskem in državljanskem pravu (1 ura); kontr. red. prof. dr. Aleksander Bilimovič: narodno gospodarstvo (5 ur) statistika (2 uri); red. prof. dr. Fran Eller: finančna veda (5 ur); hon. prof. dr. Karel Šavnik: cilji in možnosti naše davčne reforme (2 uri); hon. prof. dr. Alojzij Rant: državno računostvje (2 uri); hon. nast. dr. Rudolf Andrejka: upravno postopanje (2 uri); hon. nast. dr. Fran Vodopivec: občinsko pravo; organizacija policijske oblasti in njen delokrog (2 uri). — Seminarje, oziroma vaje so imeli redni profesorji: dr. Polec, dr. Lapajne, dr. Škerlj, dr. Dolenc, dr. Eller, dr. Pitamic in dr. Tasić.

VI. Fakulteta je izdala V. letnik Zbornika znanstvenih razprav, ki prinaša na 26 polah razprave 9 profesorjev. Zbornik je posvetila spominu svojega pokojnega odličnega člana profesorja dr. Ivana Žolgerja, kojemu je tudi univerza postavila spomenik v avli (delo Toneta Kralja).

VII. V zimskem semestru 1925/26 je bilo na juridični fakulteti 322 rednih in 16 izrednih slušateljev, med njimi 15, oziroma 9 ženskih. V poletnem semestru 1926 pa je imela fakulteta 297 rednih in 4 izredne slušatelje, od teh 15, oziroma 4 ženske.

VIII. Pravnozgodovinski državni izpiti so se vršili v predpisanih treh terminih. Izprašanih je bilo 105 kandidotov, pri 14 (13,3%) je bil uspeh

odličen, pri 24 (22,9 %) dober, pri 40 (38,1 %) zadosten, pri 27 (25,7 %) nezadosten. Pravosodni in državoslovni državni izpiti so se vršili vse leto. Pravosodnih izpitov je bilo 54, med njimi 6 (11,1 %) z odličnim, 14 (25,9 %) z dobrim, 17 (31,5 %) z zadostnim in 17 (31,6 %) z nezadostnim uspehom. Državoslovnih državnih izpitov je bilo 38, med njimi 15 (39,5 %) z odličnim uspehom, 10 (26,3 %) z dobrim, 11 (28,9 %) z zadostnim in 2 (5,3 %) z nezadostnim uspehom. — Rigoroze je polagalo skupno 38 kandidatov. Pravnozgodovinski rigoroz je delalo 11 kandidatov; pri 3 (27,3 %) je bil uspeh odličen, pri 7 (63,6 %) zadosten, pri enem (9,1 %) nezadosten. Pravosodni rigoroz je delalo 16 kandidatov; pri 1 (6,3 %) je bil uspeh odličen, pri 12 (75 %) zadosten, pri 3 (18,7 %) nezadosten. Državoslovni rigoroz je delalo 11 kandidatov. Pri 4 (36,1 %) je bil uspeh odličen, pri 7 (63,7 %) pa zadosten.

IX. Za doktorja prava so bili promovirani: dne 29. oktobra 1925: Martin Gros iz Stražišča pri Kranju; dne 16. januarja 1926: Alojzij Čampa iz Velikih poljan pri Ribnici; dne 30. januarja 1926: Aleš Stanovnik iz Horjula; dne 30. marca 1926 Viktor Korošec iz Ljubljane; dne 15. maja 1926: Anton Mojzer iz Sv. Lovrenca na Dravskem polju, Aleksander Grobelnik iz Ljubljane, Mirko Brolih iz Gradca; dne 6. julija 1926: Adolf Obrán iz Doline pri Ptuju; Miroslav Dev iz Postojne, Janez Lavrič iz Sodražice, Ivan Tomšič iz Tacna, Karel Mikuš iz Mokronoga.

Dr. V. Korošec.

I. Kongres mednarodnega združenja za kazensko pravo v Bruslju. Od 26. do 29. julija 1926 se je vršil v Bruslju pod pokroviteljstvom belgijskega kralja I. Kongres mednarodnega združenja za kazensko pravo. Pripravljalno delo za kongres se je začelo že l. 1925 s tem, da so dobile vse nacionalne grupe združenja (med njimi tudi jugoslovanska) poziv na kongres, obenem s temati, ki so bila na dnevnem redu kongresa, in sicer: 1. Ali naj očuvalno sredstvo nadomesti kazni ali naj jo samo dopolni? 2. Ali naj se ustanovi za kaznenice delo na prostem brez nadzorstva (à l'aperto) in v slučaju pritrdilnega odgovora, kako naj se to delo organizira? 3. Ali naj se ustanovi mednarodno kazensko pravosodstvo in v slučaju pozitivnega odgovora, kako naj se to pravosodstvo organizira? O teh vprašanjih so bili referati najodličnejših kriminalistov iz različnih držav tiskani v «Revue internationale de droit pénal» št. 2 in 3, l. 1926, med njimi tudi od naših kriminalistov referat prof. dr. Toma Živanovića (Beograd) o prvem vprašanju. Referent je prišel do zaključka, da v sedanjem kazenskem pravu očuvalno sredstvo ne more nadomestiti kazni, ampak naj jo samo dopolni. Med drugimi poročevalci o tem načelnem vprašanju par excellence naj imenujemo Ferrija, a med Slovani Miříčko (Praha), Miloto (Bratislava) in še prav posebno Makovskega (Varšava), ki je postavil vprašanje na novo čisto socijološko osnovo. Glede drugega vprašanja je priobčen referat načelnika dr. Milana Kostića (Beograd), ki se zavzema za delo

kaznencev na prostem brez nadzorstva (à l'aperto), posebno v pogledu poljedelstva.

Kongres je uspel sijajno. Na njem je bilo zastopanih po oficijalnih delegatih več kot 22 držav iz Evrope, Amerike in Azije, ostalih udeležencev je bilo skoro 300, pripadnikov več kot 30 narodnosti. Polovica kongresnih dni je bila določena za teoretične diskusije, polovica pa za znanstvene ekskurzije v kaznilnice itd.

Glede 1. vprašanja, t. j. glede očevalnih sredstev, je kongres sprejel resolucijo, ki je zadovoljila tako zastopnike klasične, kakor tudi pozitivistične šole in sicer, da kazen kot edina sankcija delikta ne zadostuje praktičnim potrebam socialne zaščite proti duševno abnormalnim nevarnim zločincem in proti mladostnikom in naj kazenski zakon vsebuje tudi očevalna sredstva, določena z ozirom na osebnost storilca in da naj ima sodnik možnost, da uporabi kazen ali očevalno sredstvo, ali pa eno in drugo sredstvo, po okolnosti dejanja in z ozirom na osebnost storilca.

Druga resolucija (t. j. glede dela kaznencev izven kazenskih zavodov) smatra, da je delo izven kazenskih zavodov — v polsvobodi — najuspešnejše sredstvo za popljšanje in moralno povzdigo obsojencev in progresivno spravi kazencev v stik s socialnim življenjem; zato naj zadobi ta institucija v skladu s prilikami in ekonomskimi pogoji v različnih državah širok razmah. — Zelo na široko se je bavil kongres s tretjim vprašanjem (t. j. z vprašanjem mednarodnega kazenskega pravosodstva) in vsebuje zadevna resolucija 12 točk. Predlaga se ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča, ki naj bi sodilo o deliktih tako posameznih držav, kakor tudi individuov; mednarodne konvencije naj natančno določijo delikte, ki bodo spadali v kompetenco tega sodišča in kazenske sankcije ter očevalna sredstva, ki jih bo sodišče uporabljalo proti krivcem. Podrobne smernice prinaša resolucija glede zasedbe tega mednarodnega sodišča, glede mednarodne javne obtožbe (ki jo bo dvignil in zastopal Svet Društva narodov), glede postopanja, pravnih lekov in izvršljivosti obsodb. — Razen teh resolucij je kongres v prid unifikacije kazenskega prava sklenil, da naj se komisije, ki so jim v posameznih državah poverjene redakcije načrtov kazenskih zakonov, sestanejo na posebni mednarodni konferenci; na tej konferenci se bodo razmotrivala in unificirala načela, ustanovljena v načrtih kazenskih zakonov posameznih držav in se bodo na ta način po možnosti določila skupna načela. (Po »Revue internationale de droit pénal«, št. 4, l. 1926.)

Dr. H. Lučovnik.

Nova knjiga.

Izšlo je v drugi izdaji **Cerkveno pravo** prof. **Kušeja** pod naslovom: **Cerkveno pravo katoliške cerkve** s posebnim ozirom na razmere v kraljevini SHS z dodatkom: **Pregled virov, ustavnih in upravnih načel cerkvenega prava pravoslavne cerkve**. Strani XVI in 695. Založila juridična fakulteta v Ljubljani. Cena za broš. izvod 135 Din, za lično v polplatno vezan 150 Din. Dobi se od 21. marca dalje na dekanatu juridične fakultete in v vseh knjigarnah. Avtor ne podaja samo avtonomnega cerkvenega prava, ampak razpravlja tudi vse aktualne probleme, ki čakajo na končno ureditev med cerkvijo in državo. Zato bo knjiga teoriji in praksi dobro došla.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic, ali naj jo pošljejo blagajniku g. dr. Ignacu Rutarju, direktorju poštnega čekovnega urada v Ljubljani. Tudi reklamacije naj se naslavlajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Ravnotam se dobe Štefan Lapajne: „Državni osnovni zakoni“ in letniki „Slov. Pravnika“ od I. 1909 naprej. Cena s poštnino vred za „Državne osnovne zakone“ — 12 Din, za „Slovenski Pravnik“ letniki 1926 do 1923 60 Din, ostali letniki po 30 Din.